

تبیین مؤلفه‌های شهر دوستدار خانواده: یک مطالعه کیفی

ایوب نافعی^۱، روناک غفوری^۲، ایوب اسلامیان^۳، فرشته رضایی^۱، حمید حمزه‌زاده^۴، آریا همدانچی^{۱*}

۱. دکتری، گروه سلامت سالمندی، جهاد دانشگاهی واحد علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.

۲. دکتری، وزارت آموزش و پرورش، منطقه ۹، تهران، ایران.

۳. دکتری، گروه آموزشی مددکاری، دانشکده علوم رفتاری، دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، تهران، ایران.

۴. گروه سلامت سالمندی، جهاد دانشگاهی واحد علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.

۵. کاندیدای دکتری، دانشکده آموزش پزشکی و فناوریهای یادگیری، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شهید بهشتی، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/-/ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/-/

Explaining the Components of a Family-Friendly City: A Qualitative Study

Ayoub Nafei¹, Ronak Ghafari², Ayoub Eslamian³, Fereshteh Rezaie¹, Hamid Hamzezadeh^{4, 5}, Arya Hamedanchi^{1*}

1. PhD, Department of Gerontology, Shahid Beheshti University of Medical Sciences Branch, ACECR, Tehran, Iran

2. PhD, Ministry of Education, District 9, Tehran, Iran.

3. PhD, Department of Social Work, School of Behavioral Sciences, University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran.

4. Department of Gerontology, Shahid Beheshti University of Medical Sciences branch, ACECR, Tehran, Iran.

5. PhD Candidate, Department of Medical Education, School of Medical Education & Learning Technologies, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

Received: 2021/-/ Accepted: 2022/-/

چکیده

هم اکنون بسیاری از شهرها با محوریت قرار دادن خانواده به دنبال تغییر رویکرد در مدیریت شهری هستند. به گونه‌ای که خانواده در تمام بخش‌های مدیریتی و سیاستی، نه تنها واحد تصمیم‌گیری بلکه به‌عنوان یک نهاد در کنار سایر نهادهای مشارکت‌کننده در مدیریت شهری به رسمیت شناخته شود. این درحالی است که فقط تعداد محدودی مطالعات در دسترس وجود دارند که در برگیرنده همه جوانب شهر دوستدار خانواده باشند. هدف پژوهش حاضر تبیین مؤلفه‌های شهر دوستدار خانواده در کلان‌شهرهایی مانند تهران است. در این مطالعه بنیادی-کاربردی از رویکرد اکتشافی کیفی با بهره‌گیری از روش تحلیل محتوا استفاده گردیده است. ابتدا برای شناسایی مؤلفه‌های شهر دوستدار خانواده ۲۴ مقاله با روش مرورحیطه‌ای انتخاب، مورد بررسی و تحلیل قرار گرفتند و در ادامه با ۱۸ نفر از متخصصان و صاحب‌نظران در تهران مصاحبه نیمه‌ساختاریافته انجام شد. نتایج بیانگر ۴ مؤلفه اصلی (زیرساختها و خدمات شهری، فرهنگی-اجتماعی، رفاه اجتماعی، معیشت) و ۱۴ مؤلفه فرعی (خدمات کودک، آموزش، سلامت، امنیت، مسکن مقرون به‌صرفه، کمک هزینه، حمل و نقل، مناسب‌سازی، مبللمان شهری، مدیریت پسماند، آلودگی هوا، امکانات، خدمات فرهنگی و تعامل اجتماعی) شهر دوستدار خانواده بود. یافته‌های این مطالعه می‌تواند به سیاست‌گذاران و مدیران شهری کمک کند تا با در نظر داشتن مؤلفه‌های کلیدی یک شهر دوستدار خانواده، رویکردهای مؤثرتری برای بهبود کیفیت زندگی خانواده‌ها در کلان‌شهرهایی مانند تهران طراحی کنند. این تحقیق همچنین ضرورت توجه به ابعاد مختلف اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی را در سیاست‌گذاری‌های شهری برای ارتقای رفاه خانواده‌ها مورد تأکید قرار می‌دهد.

واژگان کلیدی: شهر دوستدار خانواده، مدیریت شهری، کودکان، سالمندان، تهران.

Abstract

Currently, many cities are seeking to shift their approach to urban management by focusing on the family. In such a way, not only the family is considered as a decision-making unit in all areas of management, but also it is recognized as an institution alongside other participating entities in urban management. Meanwhile, there are only a limited number of comprehensive studies that cover all aspects of family-friendly cities. The objective of the current study is to explain the components of a family-friendly city to be implemented in megacities such as Tehran. An exploratory qualitative approach based on content analysis was employed for this basic-applied study. Initially, using a scoping review method, 24 articles were selected, reviewed, and analyzed to identify the components of a family-friendly city. Subsequently, 18 semi-structured interviews were conducted with experts and specialists to determine the indicators of a family-friendly city. The results indicated five main categories (infrastructure and urban services, cultural-social aspects, social welfare, and livelihood) and 14 sub-categories (child services, education, health, safety, affordable housing, subsidies, transportation, accessibility, urban furniture, waste management, air pollution, facilities, cultural services, and social interaction) for a family-friendly city. These findings can assist urban policymakers and administrators with adopting more effective approaches to improve families' quality of life in megacities such as Tehran. Additionally, this study emphasizes the necessity of paying attention to various social, cultural and economic aspects in urban policymaking to promote family welfare.

Keywords: Family-Friendly City, Urban Management, Children, Older Adults, Tehran.

مقدمه

تا سال ۲۰۵۰، پیش‌بینی می‌شود که ۶۶ درصد از جمعیت جهان در شهرها زندگی کنند که این افزایش جمعیت شهری چالش‌هایی مانند فقر، آلودگی و کمبود منابع را همراه خواهد داشت. رشد سریع جمعیت در مناطق شهری، به ویژه در آسیا و آفریقا، نیاز به برنامه‌ریزی مناسب و تأمین زیرساخت‌های لازم برای مدیریت مبتنی بر نیازهای خانواده و رفع این مسائل را اجتناب‌ناپذیر می‌سازد (UN, 2022). در کشور ایران نیز شهرنشینی در طی دهه‌های اخیر رو به گسترش بوده است. به‌صورتی که نسبت شهرنشینی در طی یک قرن اخیر چهار برابر افزایش یافته است و سه چهارم جمعیت در شهرها ساکن شده‌اند (صادقی و زنجری، ۱۳۹۶).

در شهرها اصولاً گروه‌های سنی مختلف با هم زندگی می‌کنند و زیرساخت‌های عمومی بهتر است به گونه‌ای بهبود یابد تا نیازهای مراقبتی برای کودکان، سالمندان و مادران را برآورده کند (Markowska et al., 2023). در چند دهه اخیر رویکرد خانواده محور در مدیریت شهری و توجه ویژه به نیازهای خانواده برای زیستن در شهر، مورد توجه بسیار قرار گرفته است. شهر دوستدار خانواده شهری است که مشارکت تمامی اعضای خانواده در مسائل شهری و فرایندهای تصمیم‌گیری را به‌عنوان اولویت قرار می‌دهد (فنی، ۱۳۹۸). این بدان معناست که برنامه‌ریزی و توسعه شهر باید نیازها و نظرات تمام اعضا خانواده‌ها را از جمله کودکان، نوجوانان، بزرگسالان و سالمندان را در نظر بگیرد (Drianda, 2018). در یک شهر دوستدار خانواده، خانواده‌ها به شرکت در رویدادها و فعالیت‌های جمعی مانند جشنواره‌ها، رویدادهای ورزشی و تجمع‌ها فرهنگی تشویق می‌شوند. البته برای این مشارکت نیازمند فضاهای عمومی ایمن و قابل دسترسی هستیم (Abdullah et al., 2023). علاوه بر این، در شهر دوستدار خانواده سیاست‌ها و اقدامات مبتنی بر توسعه کسب‌وکار و اقتصاد خانواده است؛ یعنی در کنار انعطاف‌پذیری مشاغل برای والدین جهت حضور بیش‌تر در کنار فرزندان به مشاغلی مانند خدمات مراقبت از کودکان توجه خاص می‌شود (Pátkai Bende, 2023). این سیاست‌ها به والدین اجازه می‌دهند تا مسئولیت‌های خانوادگی و کاری خود را تراز و در عین حال به رشد اقتصادی شهر کمک کنند (Silverman et al., 2019). در واقع خانواده‌ها به دنبال داشتن و بهره‌مندی از امکانات شهری مانند مراقبت از کودکان، پارک‌ها و تفریحات، مسکن و حمل‌ونقل و اقتصاد و سلامت خانواده می‌باشند. از رویکردهای مهم در تبدیل شدن به شهر دوستدار خانواده، فراهم کردن خدمات متنوعی برای خانواده‌ها است (Hashim et al., 2020). در کل برای داشتن جوامع پایدار، نیاز است که در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها چرخه زندگی افراد در قالب یک خانواده را مورد توجه قرار گیرد (Hashim et al., 2023; Tucker et al., 2022).

بسیاری از فعالیت‌ها و سیاست‌گذاری‌های شهری که می‌توان از آنها برای توسعه شهر دوستدار خانواده استفاده کرد، در خانواده‌های دارای کودک یا سالمندان اشتراکات زیادی دارند. مثلاً خانواده‌های دارای فرد سالمند نیازمند مناسب‌سازی معابر و سیستم حمل‌ونقل هستند که همین ضرورت برای کودکان هم وجود دارد؛ بنابراین در حمل‌ونقل عمومی، مسکن مقرون به صرفه، دسترسی به خدمات بهداشتی-درمانی، خدمات ایمنی، پارک‌ها و فضاهای تفریحی و فرصت‌ها برای مشارکت مدنی بسیار مشابه هستند (Warner & Zhang, 2022). به‌طور خلاصه می‌توان گفت برنامه‌ریزی مبتنی بر شهر دوستدار خانواده، بیش‌تر گروه‌های اجتماعی و افراد جامعه را پوشش می‌دهد.

به‌طور کلی، برای رسیدن به فضای شهری مناسب برای خانواده‌ها در مرحله اول نیازمند شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های آن هستیم تا بتوان در محورهای تعیین شده سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی انجام داد. در شهر دوستدار خانواده صدای خانواده‌ها شنیده می‌شود و نقش اصلی را خود آنها تعیین می‌کنند. در واقع هدف از شهر دوستدار خانواده، به‌وجود آمدن مکان‌های امنی است که تمام اعضای خانواده از بزرگ‌ترها، کودکان و والدین امکان مشارکت و فعالیت آزادانه را در رفتارهای اجتماعی شهری داشته باشند (البرزی و همکاران، ۱۴۰۲). با توجه به افزایش جمعیت شهری و نیازهای متنوع خانواده‌ها، ضرورت انجام این مطالعه بیش از پیش احساس می‌شود. تاکنون مطالعات متعددی در زمینه شهرهای دوستدار خانواده انجام شده است، اما بسیاری از این پژوهش‌ها به صورت پراکنده و محدود به جنبه‌های خاصی از نیازهای خانواده‌ها بوده‌اند و نتوانسته‌اند یک دیدگاه جامع و یکپارچه ارائه دهند. به‌عنوان مثال، برخی تنها به بررسی زیرساخت‌ها یا خدمات خاص پرداخته‌اند و از درنظر گرفتن ابعاد اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی غفلت کرده‌اند. تحقیق حاضر تلاش دارد تا شکاف‌های موجود در ادبیات پژوهشی را پر کرده و به سیاست‌گذاران کمک کند تا رویکردهای جامع‌تری برای ارتقای کیفیت زندگی خانواده‌ها در محیط‌های شهری توسعه دهند. بنابراین تحقیق حاضر به دنبال پاسخ به این سؤال است که مؤلفه‌ها و شاخص‌های کلیدی شهر دوستدار خانواده کدامند؟

مبانی نظری

چارچوب نظری

شهرها به‌عنوان مراکز اصلی زندگی اجتماعی و اقتصادی، نقشی حیاتی در شکل‌گیری و حمایت از نهاد خانواده دارند. با توجه به تغییرات

سریع اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در چند دهه گذشته، نیاز به بررسی و ارتقاء کیفیت فضاهای شهری برای تأمین نیازهای اساسی خانواده‌ها، به ویژه زنان و کودکان، بیش از پیش احساس می‌شود (Moskol, 2017). رویکردهای نظری و مفاهیم مختلفی مانند حق به شهر و تأکید بر برابری جنسیتی، بر لزوم دسترسی عادلانه به فضاهای عمومی و مشارکت فعال ساکنان در تصمیم‌گیری‌های شهری تأکید دارند. این مفاهیم به تعیین شاخص‌ها و معیارهای لازم برای ایجاد شهرهایی دوستدار خانواده کمک می‌کند و در نهایت بهبود کیفیت زندگی را برای همه گروه‌های اجتماعی به همراه خواهد داشت.

۱. نهاد خانواده: خانواده به‌عنوان بنیادی‌ترین نهاد اجتماعی، نقشی حیاتی در تأمین نیازهای اولیه انسان ایفاء می‌کند و تغییرات نظام‌های شهری، تأثیرات قابل توجهی بر این نهاد داشته است (Gore, 1990; Haq, 2024).

۲. نظریه ریچارد سنت^۱ (۲۰۱۸): مفهوم «شهر باز» را مطرح می‌کند که هدف آن ایجاد فرصت‌ها، ارتباط میان افراد جدید و رهایی از محدودیت‌های سنتی است. او معتقد است که شهرها باید تجربه انسانی را عمیق‌تر کنند. او بر این عقیده است که شهرها باید به‌عنوان مراکزی مناسب برای حمایت از خانواده‌ها عمل کرده و خدمات اجتماعی، اقتصادی و زیرساخت‌های لازم را فراهم آورند.

۳. شهر پایدار^۲: شهری که بتواند نیازهای انسانی و طبیعی تمامی افراد، به ویژه زنان و کودکان، را به بهترین نحو تأمین کند (Ababneh et al., 2025; Sapsağlam & Eryılmaz, 2024).

۴. فضاهای عمومی^۳: کارمونا^۴ (۲۰۱۹)، فضاهای عمومی را به دو بعد کالبدی و اجتماعی تقسیم‌بندی می‌کند و تأکید می‌کند که کیفیت این فضاها باید برای تمامی افراد، به ویژه زنان، قابل دسترس و ایمن باشد.

۵. پیشرفت پایدار^۵: این مفهوم زمانی محقق می‌شود که نیازها و خواسته‌های تمامی گروه‌های اجتماعی، از جمله زنان، مورد توجه قرار گیرد. توجه به سلامت و توانمندسازی زنان از عوامل کلیدی در این راستا به شمار می‌آید (de Miguel González & Sebastián-López, 2022; Langer et al., 2015).

۶. جنسیت و پیشرفت: مدرنیزاسیون و افزایش مشارکت زنان در بخش اشتغال به ویژه در شهرهای بزرگ، منجر به افزایش خانواده‌های دو درآمدی شده است. بنابراین مدیریت خانه و خانواده و مراقبت از کودکان، اعضای خانواده بیمار یا والدین سالخورده چالش‌برانگیزتر شده است. بنابراین محله‌های شهری به تسهیلات و خدمات مناسب برای خانواده‌ها نیاز دارند. سیستم پشتیبانی در دسترس خانواده‌ها در روال روزمره زندگی آن‌ها ضروری است، بدون اینکه نیاز باشد خدمات را از دور دست جستجو کنند. تسهیلات موجود در جامعه می‌تواند پشتیبانی قابل توجهی برای خانواده‌ها ارائه دهد (Hashim et al., 2020).

۷. حق به شهر^۶: بر لزوم تأمین دسترسی عادلانه و مناسب به فضاهای شهری برای تمامی ساکنان تأکید می‌کند و شامل حق استفاده مناسب از فضاهای شهری و حق مشارکت در تصمیم‌گیری‌های شهری است. این نظریه به‌ویژه بر کیفیت زندگی و برابری در دسترسی به منابع شهری تأکید دارد (Attoh, 2011; Harvey, 2004).

۸. نظریه محیط حمایتی^۷ توضیح می‌دهد که محیط‌های اجتماعی و فیزیکی با عملکردهای اجرایی فرد مرتبط هستند و افراد برای حفظ سلامت خود به محیط حمایتی نیاز دارند. هرچه یک فرد احساس فشار، ناامنی و یا گم‌شدگی بیش‌تری داشته باشد، نیاز به یافتن محیط‌های حمایتی بیش‌تر می‌شود (Pálsdóttir et al., 2014). بنابراین طراحی محیط‌های شهری با امکانات و خدمات مناسب می‌تواند به کاهش انزوا و افزایش مشارکت اجتماعی گروه‌های آسیب‌پذیر مثل سالمندان کمک کند که در نهایت بر بهبود سلامت عمومی آنان تأثیر مثبت دارد (Wilkinson & Marmot, 2003).

با توجه به مبانی نظری مطرح شده، ایجاد یک شهر دوستدار خانواده، نیازمند رویکردی چندجانبه و جامع است که در آن نیازهای زنان، کودکان و سالمندان در مرکز توجه قرار گیرند. توجه به فضاهای عمومی، تدوین قوانین و مقررات مناسب، و تضمین امنیت و دسترسی برای همه ساکنان، به ویژه گروه‌های آسیب‌پذیر، ضروری است. به‌علاوه مشارکت فعال جامعه در مدیریت شهری و تلاش برای بهبود زیرساخت‌های اجتماعی و اقتصادی، می‌تواند به ایجاد فضایی حمایتی و زیست‌پذیر برای خانواده‌ها منجر شود. در نهایت، تحقق این اهداف نه‌تنها به ارتقاء کیفیت زندگی افراد کمک می‌کند، بلکه به شکل‌گیری جوامعی پویا و پایدار نیز می‌انجامد. مدل مفهومی پژوهش در شکل ۱، نشان داده شده است.

1. Richard Sennett

2. Sustainable city

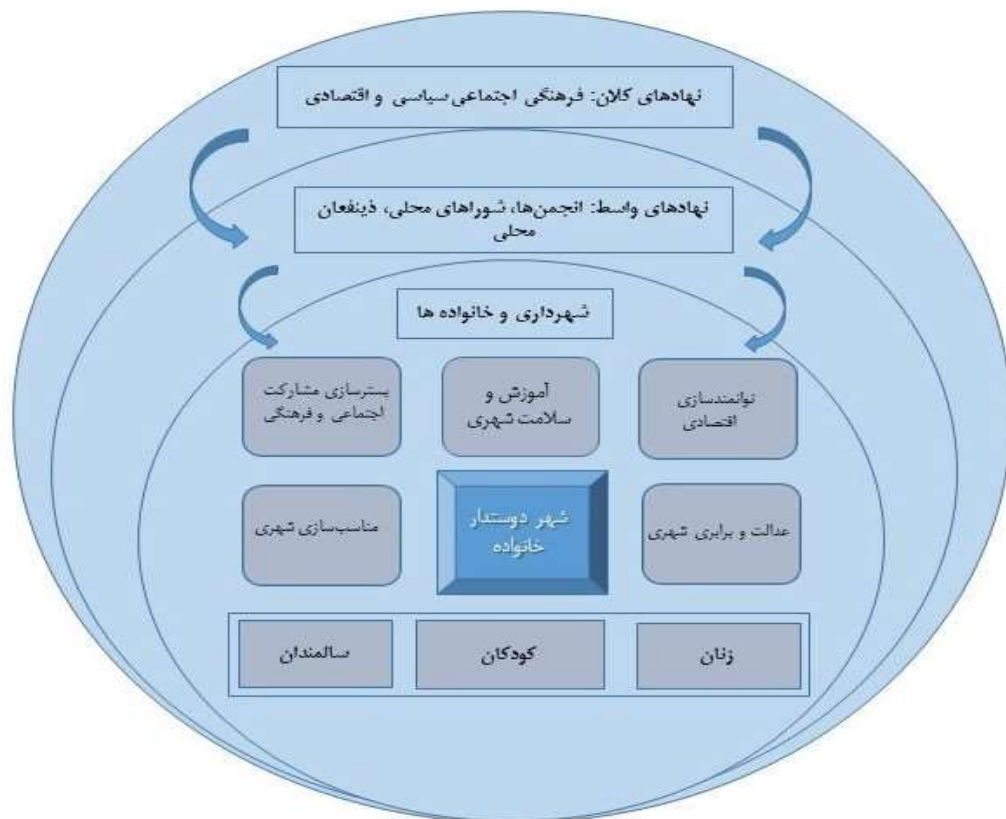
3. Public spaces

۴. Carmona

5. Sustainable development

6. Right to the city

7. Supportive Environment Theory

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

پیشینه تحقیق

سازمان بهداشت جهانی^۱ (۲۰۰۷)، هشت حوزه اصلی برای شهرهای دوستدار سالمند شامل «مسکن، حمل و نقل، فضاها و بناهای شهری، حمایت اجتماعی و خدمات سلامت، ارتباطات و اطلاعات، مشارکت مدنی و اشتغال، احترام و شمولیت اجتماعی، مشارکت اجتماعی» معرفی نمود و بر همین اساس در سال ۲۰۱۵ این سازمان ۱۷ شاخص اصلی و ۷ شاخص تکمیلی را برای ارزیابی شهرهای دوستدار سالمند تدوین نمود (WHO, 2015).

گوتیرز^۲ و همکاران (۲۰۰۹) در مطالعه خود با عنوان «برنامه‌ریزی برای ایجاد جوامع سازگار با خانواده: مسائل و فرصت‌ها» به بررسی مؤلفه‌های مؤثر در ایجاد جوامع حامی خانواده پرداختند. این تحقیق به روش مطالعه موردی انجام شد و نتایج آن نشان داد که در پنج حوزه اصلی شامل برنامه‌ریزی کامل، اقدامات توسعه‌محور، حمل و نقل، پارک و فضای بازی، و بسترسازی برای مشارکت در امور شهری می‌توان به ایجاد شهر حامی خانواده تأثیر گذاشت. پژوهشگران تأکید می‌کنند که با توجه به این حوزه‌ها، برنامه‌ریزان می‌توانند از طریق اولویت‌بندی استراتژی‌ها، توسعه سازگار با خانواده، ارتقاء ترابری خانواده‌محور، ایجاد فضاهای بازی و تفریح برای خانواده‌ها، و مشارکت خانواده‌ها در فرآیند تصمیم‌گیری به ایجاد جوامع حامی خانواده کمک کنند.

وارنر و روکوس^۳ (۲۰۱۳)، در تحقیقی با عنوان «نقش برنامه‌ریزان در ایجاد جوامع دوستدار خانواده: اقدامات، مشارکت و مقاومت» پرداختند و نشان دادند که مباحثی مانند مسکن مقرون به صرفه حمل و نقل، وجود مراکز تفریحی و مراقبتی از کودکان اهمیت زیادی برای خانواده‌ها برخوردار است که باید مورد توجه برنامه‌ریزان شهری قرار بگیرد. همچنین مشارکت بیش‌تر خانواده‌ها بیش‌تر در فرآیند برنامه‌ریزی موجب شناخت بیش‌تر نیازهای خانواده‌ها و کاهش مقامات خانواده‌ها در برابر تغییرات خواهد شد.

ون‌دن‌برگ^۴ (۲۰۱۳)، در تحقیق با عنوان «مادرسازی شهر پسا صنعتی: خانواده و جنسیت در نوسازی شهری» به نقش خانواده و

1. World Health Organization (WHO)

2. Gutierrez

3. Warner and Rukus

4. Van Den Berg

جنسیت در بازسازی شهری روتردام به‌عنوان یک شهر پس‌اصنعتی می‌پردازد. پژوهشگر با تمرکز بر راهنمایی والدینی و تصویرسازی آینده شهر، نشان می‌دهد چگونه سیاست‌های شهری با تأکید بر هنجارهای خانوادگی و جنسیت، بازسازی فضاهای شهری را تحت تأثیر قرار می‌دهند. از طرفی، این مطالعه با موقعیت انتقادی نسبت به سیاست‌گذاران و ساکنان (مانند مادران و معلمان)، به تأثیرات اجتماعی این فرآیندها اشاره می‌کند.

کلایتون هوارد^۱ (۲۰۱۳)، در پژوهشی با عنوان «ساخت یک کلان‌شهر «دوستدار خانواده»: جنسیت، دولت و سیاست مسکن پس از جنگ جهانی دوم»، به بررسی نقش سیاست‌های مسکن پس از جنگ جهانی دوم در منطقه خلیج سانفرانسیسکو می‌پردازد. هوارد نشان می‌دهد چگونه دولت با تسهیل وام‌های مسکن برای خانواده‌ها و گروه‌های خاص، حومه‌شهرسازی را تسهیل می‌کند.

پوزیچ^۲ (۲۰۱۷)، در تحقیق خود با عنوان «شهری یا خانوادگی؟ معرفی مراکز خرید چک به‌عنوان فضاهایی مناسب برای خانواده»، به بررسی انطباق مراکز خرید با نیازهای خانواده‌ها پرداخته است. نتایج این تحقیق دو روش اصلی برای انطباق با خانواده را معرفی می‌کند. دریاندا^۳ (۲۰۱۸)، در پژوهش خود با عنوان «کاوش در مفهوم شهر دوستدار خانواده» به بررسی مفهوم مسکن حامی خانواده و محیط‌های کاری مناسب پرداخته است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که نیاز به ایجاد محیطی بهتر برای خانواده‌ها احساس می‌شود.

هاشیم و همکاران (۲۰۲۰)، در تحقیقی با عنوان «محله دوستدار خانواده از دیدگاه مالزی: مروری بر ادبیات» به بررسی مؤلفه‌های حامی خانواده پرداختند و نشان می‌دهند که مؤلفه‌های کیفی حامی خانواده می‌توانند کیفیت زندگی در جوامع شهری را بهبود بخشند. عظیمی (۱۳۹۴)، در مطالعه خود با عنوان «شهرهای دوستدار زن و استراتژی‌های دستیابی به آن» به بررسی مؤلفه‌های تأثیرگذار در ایجاد شهر دوستدار زن پرداخته و بر اهمیت درک تفاوت نیازهای زنان و مردان در طراحی شهری تأکید دارد.

فنی (۱۳۹۸)، در مطالعه‌ای با عنوان «ارزیابی شهر پایدار از منظر شهر دوستدار خانواده و بانوان باردار مطالعه موردی: منطقه ۱۹ شهر تهران» نشان داد که شرایط و امکانات موجود، نتوانسته‌اند نیازهای جسمی و روانی زنان باردار را برآورده کنند.

مؤیدفر و صفایی (۱۴۰۲)، در مطالعه با عنوان «تحلیل تطبیقی شهرهای ایران با تأکید بر شهر دوستدار کودک مطالعه موردی: کلان‌شهرهای تهران و اصفهان» بر میزان مشارکت اجتماعی نوجوانان در فضاهای عمومی تأکید دارند و عوامل مؤثری چون امنیت، دسترسی و افزایش مکان‌های تفریحی را شناسایی می‌کنند.

صابری‌فر (۱۴۰۲ الف)، در تحقیقی با عنوان «تحلیل عوامل تأثیرگذار در طراحی عناصر فضاهای شهری دوستدار کودک با بهره‌گیری از نقاشی کودکان (نمونه موردی: پارک‌ها و زمین‌های بازی شهر مشهد)» نشان دادند که تا سال ۲۰۲۵، ۶۰ درصد از کودکان در شهرها زندگی خواهند کرد و این گروه برای رشد سالم و تحرک کافی، نیازمند محیطی سالم و ایمن هستند؛ اما مشکل این است که در اغلب شهرهای ایران چنین شرایطی فراهم نشده است. در این بررسی با روش پیمایشی مقطعی و بهره‌گیری از نقاشی، فضاهای سبز و بازی کودکان در مشهد مورد ارزیابی قرار گرفت.

صابری‌فر (۱۴۰۲ ب)، در مطالعه‌ای با عنوان «ارزیابی نتایج عملی سیاست‌گذاری‌ها در حوزه شهرهای دوستدار سالمند در کلان‌شهرهای ایران» با هدف ارزیابی نتایج عملی سیاست‌های تدوین شده برای دستیابی به شاخص‌های شهر دوستدار سالمند، داده‌های مورد نیاز را در دو مقطع ۱۳۹۰ و ۱۴۰۰ جمع‌آوری کرده است. این مطالعه با استفاده از روش توصیفی و تحلیلی نشان می‌دهد که ضریب محاسبه شده برای شاخص‌های شهر دوستدار سالمند کمتر از حد میانه (۰/۴۹۲) است و از سال ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰، میزان ارتقای شاخص‌ها کمتر از یک هزارم بوده است.

به‌طور کلی، این پژوهش‌ها بر اهمیت توجه به نیازهای خاص گروه‌های مختلف سنی و خانوادگی در برنامه‌ریزی شهری تأکید دارند. ایجاد فضایی حمایتگر برای زندگی خانوادگی نه تنها کیفیت زندگی ساکنان را ارتقاء می‌بخشد، بلکه به پایداری اجتماعی نیز کمک می‌کند. با این حال، در ایران و سطح بین‌المللی هنوز شکاف‌های قابل توجهی در تحقیقات مرتبط با سیاست‌گذاری شهر دوستدار خانواده وجود دارد که نیازمند توجه بیشتر محققان است. اگرچه این مطالعات هر کدام از جنبه‌ای خاص، شهردوستدار خانواده را مورد بررسی قرار داده‌اند ولی مطالعه‌ای که به صورت جامع ابعاد و مؤلفه‌های شهر دوستدار خانواده را به‌خصوص در سطح کلان‌شهرهایی مثل تهران مورد مطالعه کرده باشند، در دسترس نیست. هدف از این مطالعه، بررسی جامع و تبیین مؤلفه‌های شهر دوستدار خانواده در کلان‌شهرهایی مثل تهران می‌باشد.

روش انجام پژوهش

1. Clayton Howard

2. Pospěch

3. Drianda

با توجه به اینکه هدف پژوهش حاضر تبیین مولفه‌ها در راستای تحقق شهر دوستدار خانواده است؛ روش پژوهش برحسب هدف، بنیادی-کاربردی و برحسب نوع داده، کیفی از نوع اکتشافی و برحسب زمان گردآوری داده‌ها، مقطعی است. در این پژوهش ابتدا برای شناسایی مؤلفه‌های شهر دوستدار خانواده در کشورهای مختلف از مطالعات مروری یا اسنادی استفاده گردید، معیار ورود تحقیقات به مطالعه شامل: مطالعات در حوزه سیاست‌گذاری و مدیریت شهر دوستدار خانواده، مطالعات منتشر شده در قالب مقاله در مجله‌های معتبر علمی و بانک‌های اطلاعاتی معتبر، مطالعات به زبان انگلیسی و فارسی بود. همچنین برای شناخت و تعیین مؤلفه‌ها و شاخص‌های شهر دوستدار خانواده در تهران با طیفی از متخصصان و صاحب‌نظران مصاحبه نیمه ساختار یافته انجام شده است. اجرای این تحقیق در سه مرحله اصلی انجام گرفت (شکل ۲):

مرحله اول: جستجوی سیستماتیک مطالعات و بررسی تجارت سایر کشورها در مورد برنامه‌ها و سیاست‌های شهر دوستدار خانواده است؛ در این مرحله با کلید واژه‌های شهر دوستدار خانواده، سیاست‌گذاری شهر دوستدار خانواده، محله حامی خانواده، اجتماع حامی خانواده، طراحی و برنامه‌ریزی شهر دوستدار خانواده در پایگاه‌های اطلاعاتی و جستجوگرهای اسکوپوس^۱، پاب‌مد^۲، وباف ساینس^۳، ایران‌داک، مگ‌ایران، سیولیکا، مورد جستجو قرار گرفت. پس از جستجوی نظامند مطالعات، به واکاوی شهر دوستدار خانواده و ابعاد آن پرداخته شد و مؤلفه‌های اولیه تحقیق استخراج گردید.

مرحله دوم، انجام مصاحبه نیمه ساختار یافته با صاحب‌نظران مرتبط با موضوع تحقیق است و با استفاده از داده‌های گردآوری شده کیفی به استخراج مؤلفه‌های شهر دوستدار خانواده در شهر تهران اقدام گردید. در نهایت مرحله سوم، به ارائه سیاست‌های شهر دوستدار خانواده اختصاص دارد.

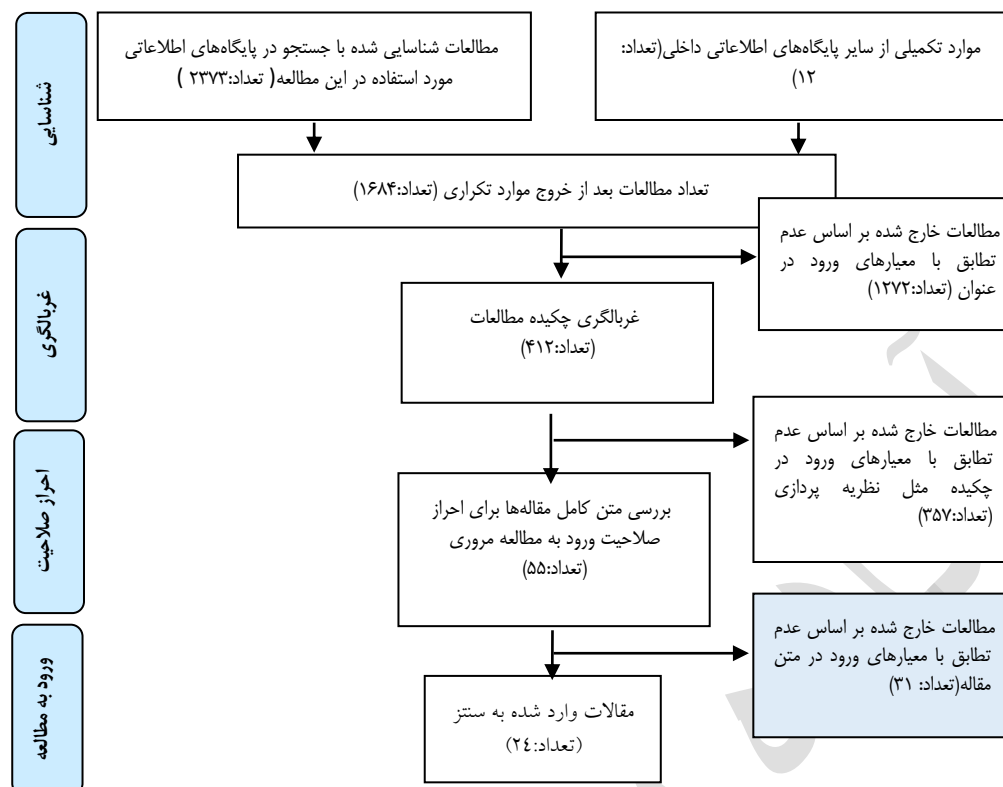
شکل ۲. مراحل اجرای تحقیق

برای پاسخ به این سؤال که مؤلفه‌های شهر دوستدار خانواده کدامند؟ از ظرفیت مطالعه مروری حیطه‌ای^۴ استفاده شد که بر این اساس به جستجو در منابع و پایگاه‌های علمی (جدول ۱) و نیز به منظور دستیابی به مطالعات به شیوه مرور سیستماتیک (شکل ۳)، در نهایت ۲۴ مقاله مورد بررسی قرار گرفت. همچنین در این پژوهش تجارب کشورهای ایالات متحده، سوئد، کانادا، کلمبیا، آلمان، ژاپن، فرانسه و همچنین مدل اتحادیه اروپا مورد بررسی قرار گرفت. نتایج این بخش از مطالعه بیانگر مجموعه اقدامات متنوعی بود که در کشورهای مختلف برای شهر دوستدار خانواده انجام گرفت.

جدول ۱. استراتژی جستجو مقالات در پایگاه‌های علمی

پایگاه اطلاعاتی	استراتژی جستجو
PubMed	(family friendly [Title/Abstract]) AND (((((((city [Title/Abstract]) OR (policy [Title/Abstract])) OR (planning [Title/Abstract])) OR (environment [Title/Abstract])) OR (neighborhood [Title/Abstract])) OR (communities [Title/Abstract])) OR (indicator [Title/Abstract])) OR (model [Title/Abstract]))
Scopus	((TITLE-ABS-KEY ("family friendly")) AND ((TITLE-ABS-KEY (city)) OR (TITLE-ABS-KEY (policy)) OR (TITLE-ABS-KEY (planning)) OR (TITLE-ABS-KEY (environment)) OR (TITLE-ABS-KEY (neighborhood)) OR (TITLE-ABS-KEY (communities)) OR (TITLE-ABS-KEY (indicator)) OR (TITLE-ABS-KEY (model))))
Web of Science	(TS= ("family friendly")) AND TS= (city OR policy OR planning OR environment OR neighborhood OR communities OR indicator OR model)

1. Scopus
2. PubMed
3. Web of Science
4. Scoping Review

شکل ۳. مقاله‌های شناسایی شده در مراحل غربالگری، احراز صلاحیت و ورود به مطالعه مروری شهر دوستدار خانواده

در فاز میدانی مطالعه، متخصصین ایرانی صاحب‌نظر در مورد شهر دوستدار خانواده به‌عنوان جمعیت مورد بررسی در نظر گرفته شد. با هدف بازتاب تجربیات و نظرات تمام دامنه زیرگروه‌ها با در نظر گرفتن خصوصیات و تخصص مشارکت‌کنندگان از نمونه‌گیری هدفمند با حداکثر تنوع استفاده شد (Robinson, 2014). جمع‌آوری داده‌ها از طریق مصاحبه تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. در فرایند انجام و تحلیل مصاحبه‌ها، بعد از ۱۸ مصاحبه با مشخصات ذکر شده در جدول ۲، به اشباع نظری رسید. درواقع، با هجدهمین مشارکت‌کننده داده‌های جمع‌آوری شده افراد تا اندازه‌ای به همدیگر شباهت داشته و تغییری در ساختار نتایج تحلیل حاصل نمی‌شد.

مصاحبه‌شوندگان شامل کارشناسان، مدیران و متخصصین حوزه مدیریت شهری و سیاست‌گذاری شهر دوستدار خانواده بودند که تمایل به شرکت در مطالعه را داشتند. به‌طور متوسط هر مصاحبه ۶۵ دقیقه طول کشید. محقق با هماهنگی از قبل به محل کار یا فضای مناسب دیگر از منظر مصاحبه‌شونده مراجعه می‌کرد و مصاحبه با کسب اجازه برای ضبط مصاحبه انجام گرفت و با استفاده از روش تحلیل محتوای استقرایی^۱ مصاحبه‌ها ضبط و پیاده‌سازی مورد آنالیز قرار گرفت. کلیه گزارشات بدون نام تهیه شده و فقط محقق اصلی به اطلاعات شخصی دسترسی داشته است. به شرکت‌کنندگان اختیار کامل داشتند که هر زمان بخواهند شرکت و یا ادامه شرکت در مطالعه را متوقف کنند. موارد مرتبط بر مبنای اعلامیه اخلاق در پژوهش‌های پزشکی (World-Medical-Association, 2014).

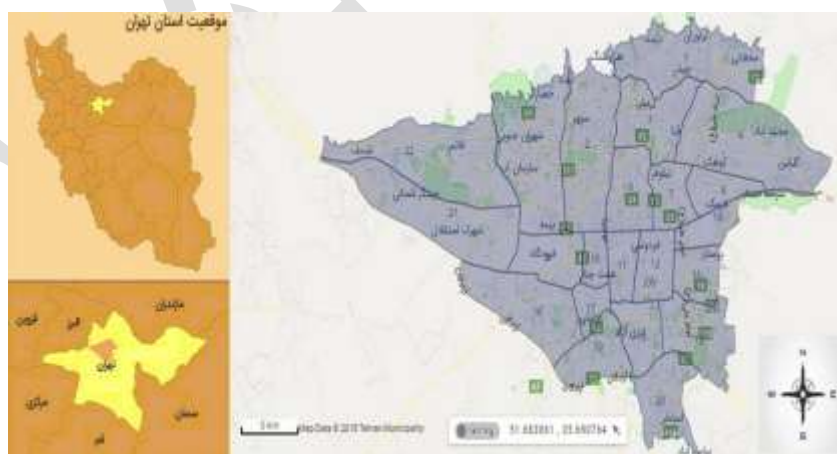
برای اطمینان از استحکام داده‌ها از چک‌لیست الو و همکاران (۲۰۱۴) استفاده گردید. این چک‌لیست شامل سه بخش اصلی: مرحله آماده‌سازی، مرحله سازماندهی و مرحله گزارش‌دهی می‌باشد و مختص مطالعات تحلیل محتوا طراحی شده است. مرحله آماده‌سازی شامل سه زیربخش: روش جمع‌آوری داده‌ها و نمونه‌گیری و انتخاب واحد تحلیل می‌باشد. مرحله سازماندهی شامل خوشه‌بندی و خلاصه‌سازی، تفسیر و ارائه نتایج است. مرحله گزارش‌دهی شامل نوشتن نحوه روند تحلیل و گزارش نتایج می‌باشد. این زیربخش‌ها مجموعاً شامل ۲۹ سؤال برای حصول از استحکام داده‌ها می‌باشند.

جدول ۲. مشخصات شرکت‌کنندگان در مصاحبه

سن	شغل	جنسیت	مقطع تحصیلی	رشته تحصیلی
۴۳	پژوهشگر	مرد	دکتری	جامعه‌شناس شهری
۳۷	مدرس دانشگاه	زن	دکتری	جامعه‌شناس خانواده
۴۱	مدرس دانشگاه	زن	کارشناسی ارشد	مدیریت شهری
۴۵	کارشناس شهرداری	زن	دکتری	جامعه‌شناس آسیب‌های اجتماعی
۴۰	مدیر شهرداری	زن	دکتری	مددکاری اجتماعی
۳۹	مولف و مدرس دانشگاه	مرد	دکتری	جامعه‌شناس شهری
۴۲	مدیر شهرداری	زن	کارشناسی ارشد	مدیریت شهری
۴۲	کارشناس شهرداری	مرد	کارشناسی ارشد	برنامه‌ریزی شهری
۵۱	مدیر شهرداری	مرد	دکتری	مدیریت
۴۳	کارشناس برنامه‌ریزی حمایت‌های رفاه خانواده	زن	کارشناسی ارشد	سلامت و رفاه اجتماعی
۵۰	مدرس	مرد	دکتری	برنامه‌ریزی شهری
۳۹	مدرس دانشگاه	زن	دکتری	مشاور خانواده
۴۰	دانشجوی دکتری	مرد	دکتری	علوم ارتباطات و رسانه
۳۵	کارشناس شورای شهر	مرد	دکتری	مددکاری اجتماعی
۴۱	مدیر شهرداری	مرد	کارشناسی ارشد	حقوق
۳۴	استاد دانشگاه	مرد	دکتری	جامعه‌شناسی فرهنگی
۴۰	پژوهشگر	مرد	دکتری	آسیب‌شناسی اجتماعی
۴۱	استاد دانشگاه	مرد	دکتری	سالمندشناسی

محدوده مورد مطالعه

تهران (مختصات $35^{\circ}6'892''$ شمالی و $51^{\circ}38'90''$ شرقی)، پایتخت ایران با برآورد جمعیتی $9,039,500$ نفر (سال ۱۴۰۰) و تقریباً $3,1$ میلیون خانوار، در دامنه کوه‌های البرز قرار دارد. سالمندان (60 سال و بالاتر) حدود 10% و کودکان (زیر 15 سال) حدود $17,4\%$ جمعیت تهران را تشکیل می‌دهند (سازمان-مدیریت-و-برنامه-ریزی-استان-تهران، ۱۴۰۱). سیستم حمل‌ونقل عمومی شامل مترو با 7 خط و 112 ایستگاه، 208 خط اتوبوسرانی با طول مسیری حدود 2594 کیلومتر از جمله 9 خط BRT به طول 164 کیلومتر و نیز 617 ایستگاه تاکسی می‌باشد. این شهر دارای دو فرودگاه است و همچنین از 2177 پارک، بوستان و فضای سبز عمومی، 456 سالن چند منظوره شهرداری و بیش از 250 بازار تره‌بار در نقاط مختلف شهر برخوردار است (شهرداری-تهران، ۱۴۰۳). مناطق 22 گانه تهران در شکل ۴، نشان داده شده است.

شکل ۴. نقشه مناطق ۲۲ گانه شهر تهران و موقعیت آن در استان و کشور

مأخذ. شهرداری-تهران. ۱۳۹۷

یافته‌ها

در مرور مطالعات، مقالات مورد بررسی (ابعاد مورد بررسی شهر دوستدار خانواده) در جدول ۳ ارائه شده است. مقالاتی که با رویکرد کمی و مقطعی شهر دوستدار خانواده را بررسی کرده‌اند بیش‌تر از مطالعات کیفی بوده است. دامنه مطالعات بین سالهای 2003 تا 2023 بوده، و بیش‌تر مطالعات در سالهای اخیر (2017 ، 2019 و 2023) انجام شده است. ابعاد تأکید شده شهر دوستدار خانواده در مطالعات در 8 حوزه

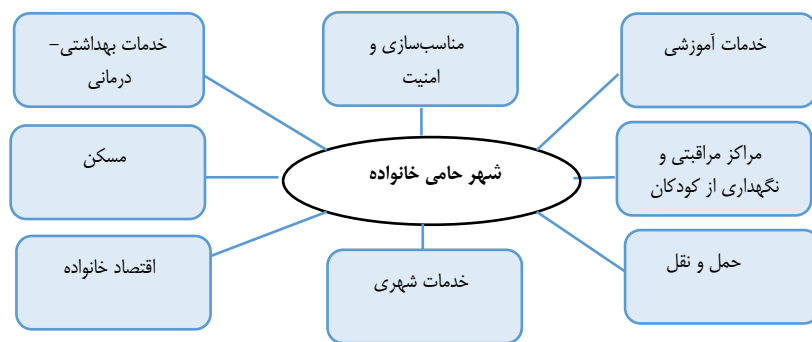
اصلی: مناسب‌سازی و امنیت، خدمات شهری، اقتصاد خانواده، مسکن، خدمات بهداشتی-درمان، حمل و نقل، خدمات آموزشی و مراکز مراقبتی و نگهداری از کودکان بوده است (شکل ۵).

جدول ۳- الف. فهرست مقالات وارد شده به مطالعه

نام نویسنده و سال	عنوان تحقیق	ابعاد و مؤلفه‌های شهر حامی خانواده
Cha, Sung-Lan, Lee, Hae-Wook. 2011 (Cha & Lee, 2011)	A Study on Preferences for Apartment Interiors, Exteriors, and Neighborhood Environment for a Family Friendly Community Environment - Focused on Apartment Dwellers in Daejeon City	مراقبت از کودکان، پشتیبانی از خانواده، مراکز ورزشی و فرهنگی برای خانواده‌ها
J Rukus. ME Warner 2013.(Warner & Rukus, 2013)	Planners' role in creating family-friendly communities: Action, participation and resistance	مسکن، مراقبت از کودکان، حمل و نقل، تفریح، تسهیل مشارکت خانواده‌ها در امور شهری
Albrecht, G. H. 2003 (Albrecht, 2003)	How friendly are family friendly policies?	ایجاد شرکتهای دوستدار خانواده. برابری اجتماعی زنان و رفاه خانواده‌ها
Cadigan, J. 2006 (Cadigan, 2006)	The Impact of Family-Friendly Compensation: An Investigation of Military Personnel Policy	مزایای شغل در خدمت سربازی، برنامه‌های حمایت از خانواده
Moskol, Samantha Eve. 2017.(Moskol, 2017)	Family-friendly city: envisioning a "missing middle" density bonus in Austin's single-family neighborhoods	آب مناسب، کمک هزینه‌های مادرانه، خدمات مراقبتی به کودکان رایگان و هزینه‌های رایگان خدمات درمانی و بهداشتی به کودک
. 2017Pavel Pospěch (Pospěch, 2017)	Urban or family-friendly? The presentation of Czech shopping centers as family-friendly spaces	مناسب سازی فضاهای تجاری برای خانواده‌ها، به ویژه برای کودکان فضای بازی، محل آسایش مادر و کودک
Riela Provi Drianda, 2018.(Drianda, 2018)	Exploring the notion of the family friendly city	مسکن مناسب، فضای بازی برای کودکان، خدمات آموزشی مورد نیاز خانواده‌ها
, Lee, Cha, Sung-Lan Hae-Wook. 2011 (Cha & Lee, 2011)	A Study on Preferences for Apartment Interiors, Exteriors, and Neighborhood Environment for a Family Friendly Community Environment - Focused on Apartment Dwellers in Daejeon City	مراقبت از کودکان، پشتیبانی از خانواده، مراکز ورزشی و فرهنگی برای خانواده‌ها
Angela L. Bos, Jennie Sweet-Cushman & Monica C. Schneide. 2019 (Bos et al., 2019)	Family-friendly academic conferences: a missing link to fix the "leaky pipeline"	ارایه خدمات مراقبتی و نگهداری کودکان در محیط کار، ارایه برنامه‌های رفع مشکلات خانواده‌های جوان و تک والدی
Clare Lyonette and Beate Baldauf. 2019.(Lyonette & Baldauf, 2019)	Family friendly working policies and practices: Motivations, influences and impacts for employers	خدمات شهری؛ سیستم فاضلاب مناسب شهری، ساختار سازمانی مناسب خانواده(انعطاف‌پذیری زمان تردد برای والدین، مرخصی ملاقات کودکان برای ماران، ارایه هزینه‌های مراقبتی درمانی و تفریحی کودکان به والدین)
, HL Taylor RM Silverman Jr, L Yin. 2019.(Silverman et al., 2019)	There goes our family friendly neighborhood: Residents' perceptions of institutionally driven inner-city revitalization in Buffalo, NY	برنامه‌ریزی شهری مبتنی بر نیازهای خانواده: مسکن، حمل و نقل، آموزش، بهداشت، هوشمندسازی خدمات شهری، امنیت

وارد شده به مطالعه

نام نویسنده و سال	عنوان تحقیق	ابعاد و مؤلفه‌های شهر حامی خانواده
Miray Gür. 2019 (Gür, 2019)	Inversion of urban transformation approach in Turkey into family-friendly transformation	اقتصاد خانواده، مناسب‌سازی شهری برای خانواده،
I. 2019.Zohreh Fann (Fanni, 2019)	Evaluation of Sustainable City from the Perspective of Family Friendly Pregnant Women Case Study: District 19 of Tehran (In persion)	مراکز فرهنگی و اجتماعی (مشاوره ای)، خدمات بهداشتی، امکانات شهری متناسب با نیازهای آنها، مناسب‌سازی معابر و خیابان، امنیت اجتماعی، وسایل حمل‌ونقل عمومی
J Rukus. ME Warner 2013.(Warner & Rukus, 2013)	Planners' role in creating family-friendly communities: Action, participation and resistance	مسکن، مراقبت از کودکان، حمل و نقل، تفریح، تسهیل مشارکت خانواده‌ها در امور شهری
Albrecht, G. H. 2003. (Albrecht, 2003)	How friendly are family friendly policies?	ایجاد شرکتهای دوستدار خانواده، برابری اجتماعی زنان و رفاه خانواده‌ها
Cadigan, J. 2006 (Cadigan, 2006)	The Impact of Family-Friendly Compensation: An Investigation of Military Personnel Policy	مزایای شغل در خدمت سربازی، برنامه‌های حمایت از خانواده
Moskol, Samantha Eve. 2017.(Moskol, 2017)	Family-friendly city: envisioning a "missing middle" density bonus in Austin's single-family neighborhoods	آب مناسب، کمک هزینه‌های مادرانه، خدمات مراقبتی به کودکان رایگان و هزینه‌های رایگان خدمات درمانی و بهداشتی به کودک
. 2017Pavel Pospěch (Pospěch, 2017)	Urban or family-friendly? The presentation of Czech shopping centers as family-friendly spaces	مناسب سازی فضاهای تجاری برای خانواده‌ها، به ویژه برای کودکان فضای بازی، محل آسایش مادر و کودک
Riela Provi Drianda, 2018.(Drianda, 2018)	Exploring the notion of the family friendly city	مسکن مناسب، فضای بازی برای کودکان، خدمات آموزشی مورد نیاز خانواده‌ها
Angela L. Bos, Jennie Sweet-Cushman & Monica C. Schneide.2019 (Bos et al., 2019)	Family-friendly academic conferences: a missing link to fix the "leaky pipeline"	ارایه خدمات مراقبتی و نگهداری کودکان در محیط کار، ارایه برنامه‌های رفع مشکلات خانواده‌های جوان و تک والدی
Clare Lyonette and Beate Baldauf. 2019.(Lyonette & Baldauf, 2019)	Family friendly working policies and practices: Motivations, influences and impacts for employers	خدمات شهری: سیستم فاضلاب مناسب شهری، ساختار سازمانی مناسب خانواده(انعطاف‌پذیری زمان تردد برای والدین، مرخصی ملاقات کودکان برای ماران، ارایه هزینه‌های مراقبتی و درمانی و تفریحی کودکان به والدین)
, HL Taylor RM Silverman Jr, L Yin. 2019.(Silverman et al., 2019)	There goes our family friendly neighborhood: Residents' perceptions of institutionally driven inner-city revitalization in Buffalo, NY	برنامه‌ریزی شهری مبتنی بر نیازهای خانواده: مسکن، حمل و نقل، آموزش، بهداشت، هوشمندسازی خدمات شهری، امنیت
. 2019Miray Gür (Gür, 2019)	Inversion of urban transformation approach in Turkey into family-friendly transformation	اقتصاد خانواده، مناسب‌سازی شهری برای خانواده،
I. 2019Zohreh Fann (Fanni, 2019)	Evaluation of Sustainable City from the Perspective of Family Friendly Pregnant Women Case Study: District 19 of Tehran (In persion)	مراکز فرهنگی و اجتماعی (مشاوره ای)، خدمات بهداشتی، امکانات شهری متناسب با نیازهای آنها، مناسب‌سازی معابر و خیابان، امنیت اجتماعی، وسایل حمل‌ونقل عمومی
Siti Fatimah Hashim and Raja Norashekin Raja Othman, Habsah Hashim and Na'asah Nasrudin. 2020(Hashim et al., 2020)	Family-friendly Neighborhood in the Malaysian Perspective: A Review of Literature.	کمک به اقتصاد خانواده، کاهش هزینه‌های حمل و نقل، راحتی در دسترسی به خدمات شهری، کمک هزینه مهد کودک و مراکز مراقبتی کودکان
Siti Fatimah Hashim and Raja Norashekin Raja Othman, Habsah Hashim and Na'asah Nasrudin. 2020(Hashim et al., 2020)	Family-friendly Neighborhood in the Malaysian Perspective: A Review of Literature.	کمک به اقتصاد خانواده، کاهش هزینه‌های حمل و نقل، راحتی در دسترسی به خدمات شهری، کمک هزینه مهد کودک و مراکز مراقبتی کودکان

شکل ۵. مؤلفه‌های اصلی شهر دوستدار خانواده (خروجی مرور تلفیقی مطالعات پیشین)

در مطالعه حاضر بعد از انجام مرور سیستماتیک به اجرای مطالعه کیفی شهر دوستدار خانواده جهت شناخت و واکاوی مفهوم و ابعاد شهر دوستدار خانواده از منظر کارشناسان، اساتید و صاحب‌نظران پرداختیم. در جدول ۴، مؤلفه‌های اصلی، فرعی و کدهای استخراج شده از مصاحبه‌ها نشان داده شده است.

جدول ۴- الف. ابعاد شهر حامی خانواده و مؤلفه‌های آن خروجی بخش کیفی

مؤلفه اصلی	مؤلفه فرعی	کدها باز
رفاه اجتماعی	خدمات کودک	وجود مهدهای کودک وجود پیش دبستانی وجود مراکز نگهداری خاص نوزادان آموزش‌های مناسب والدین
	آموزش	وجود مراکز آموزشی در دسترس در سرای محله ارایه آموزشهای مجازی به والدین: کمک‌های اولیه، فرزندپروری، مشکلات و بیماریهای کودکان ارایه آموزش در سطح محله برای مشکلات بهداشتی مانند کرونا، بیماریهای نوظهور، واکسیناسیون و مشکلات آلودگی هوا
	سلامت	ارایه آموزش به خانواده در مورد بیماریهای فصلی ارایه آموزش‌های مرتبط به پیشگیری از عوارض و صدمات ناشی از آلودگی هوا برای گروه‌های آسیب‌پذیر ارایه آموزش در مورد تفکیک زباله، بهینه مصرف کردن (آب، برق، گاز) و نگهداری محیط زیست به ویژه به کودکان
	امنیت	وجود مراکز بهداشتی و درمانی در دسترس ارایه خدمات بهداشتی در سطح محله و مدارس وجود جعبه کمک‌های اولیه در فضای پارک و نقاط خاص محله وجود نیروهای انتظامی و امنیتی در محله (مراکز و نقاط خاص) وجود نیروهای انتظامی و امنیتی در مسیر تردد کودکان، دانش‌آموزان، سالمندان و زنان سرعت گیر در نقاط پر تردد موتورسیکلت نصب دوربین‌های مدار بسته روشنایی کوچه در شب
معیشت	مسکن مقرون به صرفه	اجازه ندادن ورود موتورسیکلت به پیاده‌روها و پارکها ارایه مسکن ارزان قیمت به خانواده‌های چند فرزندی
	کمک هزینه	ارایه وام‌های کم‌بهره جهت خرید مسکن به خانواده‌های چند فرزندی رایگان کردن هزینه آب، برق و گاز خانواده‌های چند فرزندی مستاجر رایگان کردن عوارض و مالیات شهرداری به خانواده‌های چند فرزندی کمک هزینه اجاره‌بها به خانواده‌های چند فرزندی
		ارایه سرویس رایگان دورن شهری به خانواده‌های چندفرزندی (تردد مادران و فرزندان)
زیرساخت و خدمات شهری	حمل و نقل	وجود ایستگاه مترو وجود ایستگاه بی آر تی خطوط درون شهری تاکسی

جدول ۴- ب. ابعاد شهر حامی خانواده و مؤلفه‌های آن خروجی بخش کیفی

مؤلفه اصلی	مؤلفه فرعی	کدها باز
زیرساخت و خدمات شهری	حمل و نقل	وجود ایستگاه مترو
		وجود ایستگاه بی آر تی
		خطوط درون شهری تاکسی
	مناسب سازی	مناسب سازی پیاده روها
		مناسب سازی فضای پارکها
		ایمن سازی وسایل ورزشی و تفریحی داخل پارکها
		وجود آموزش تصویری روی همه وسایل ورزشی و تفریحی داخل پارک
		وجود پل عابر هوایی مکانیزه
		وجود عابر بانک در محله
	مبلمان شهری	مناسب سازی سطوح لغزنده
وجود محل نشیمن و استراحت برای مادران و سالمندان در مسیر تردد		
وجود آبخوری مناسب در مسیر تردد		
وجود سایه بان در مسیر تردد		
مدیریت پسماند	وجود سرویس های بهداشتی مناسب	
	وجود نظم در جمع آوری زباله ها	
	وجود سطوح های متنوع برای تفکیک زباله	
	جلوگیر از تردد وسیله های آلودزا در سطح شهر در ۶ ماه دوم سال	
آلودگی هوا	انعطاف پذیری زمان حضور شاغلین در محل کار (مثلا از ۷ - ۹ صبح)	
	اعلام وضعیت آلودگی هوا از قبل	
امکانات	وجود عابر بانک در محله	
	وجود تره بار در محله	
	وجود مرکز نظافت معابر و خیابانهای محله به ویژه در زمستان	
	وجود مراکز فرهنگی در محله	
خدمات فرهنگی	ارایه برنامه های مذهبی در مساجد و مراکز فرهنگی	
	ارایه برنامه های مناسبتی دوره ای و خیر خواهانه	
فرهنگی - اجتماعی	برنامه های بازی، تفریحی (والدین - فرزندان، سالمندان - نوه ها)	
	وجود انجمن های خیریه ای	
	وجود شبکه های اجتماعی	

بنابراین، نتایج تحلیل مطالعه کیفی نشان داد شهر دوستدار خانواده دارای مؤلفه‌های مختلف و متنوعی است. زیرساخت‌ها و خدمات شهری رایج‌ترین مؤلفه شهر دوستدار خانواده است. در مؤلفه زیرساخت و خدمات شهری مصاحبه‌شونده ۱۱ بیان کرد:

«... که مهم‌ترین موضوع که همه مدیران و برنامه‌ریزان شهری تهران باید به اون به‌عنوان کاری زیرساختی نگاه

کنن حمل‌ونقل عمومی است...»

دومین مؤلفه شهر دوستدار خانواده در مطالعه کیفی فرهنگی-اجتماعی بوده است، که مصاحبه‌شوندگان بر آن تأکید داشتند. در مؤلفه فرهنگی-اجتماعی مصاحبه‌شونده ۰۲ بیان کرد:

«... برنامه‌های با نشاط و مناسب خانواده‌ها که همه اعضای خانواده بتوانند در آن شرکت کنند از ضروریات است...»

محلی مناسب برای تخلیه فشارهای زندگی ارتقای سلامت روان خانواده، برنامه‌های شاد و مناسبتی در سطح محله ضروری است برگزار شود...»

در ادامه سومین مؤلفه از منظر مصاحبه‌شوندگان مؤلفه رفاه اجتماعی بود؛ در ارتباط با آن مصاحبه‌شونده ۰۶ بیان کرد:

«... و همگی باید بر این اصل باشند که کودکان محور توسعه هر جامعه‌ای هستند. پس مراکز مراقبتی و نگهداری

کودکان از ضروریات شهر حامی خانواده است...»

معیشت نیز بعنوان چهارمین مؤلفه مورد تأکید مصاحبه‌شوندگان قرار گرفت؛ در مؤلفه معیشت مصاحبه‌شونده ۱۴ بیان کرد:

«... کمک‌های معیشتی رسمی به خانواده‌های دارای فرزند می‌تواند تاثیر زیادی در بهبود وضعیت معیشت خانواده

داشته باشد...»

در کل در میان ۱۴ مؤلفه فرعی مورد اشاره مصاحبه‌شوندگان، «مناسب‌سازی» شایع‌ترین مؤلفه فرعی شهر دوستدار خانواده بوده است، در ادامه مؤلفه‌های حمل‌ونقل و امکانات شهری و آلودگی هوا، خدمات فرهنگی، مبلمان شهری و سلامت از اهمیت بیش‌تری از منظر آنان برخوردار بوده است.

به منظور برقراری پلی بین پیشنهادهای مستخرج از تجارب بین‌المللی و موارد ارائه شده توسط متخصصین، موارد اشاره شده در جدول ۵، متناظر با دسته‌بندی احصاء شده در مرور تطبیقی به اجمال مقایسه شده است. همان‌گونه که در جدول زیر مشاهده می‌شود مشابهت‌هایی در برنامه‌های داخلی و خارج از کشور وجود دارد.

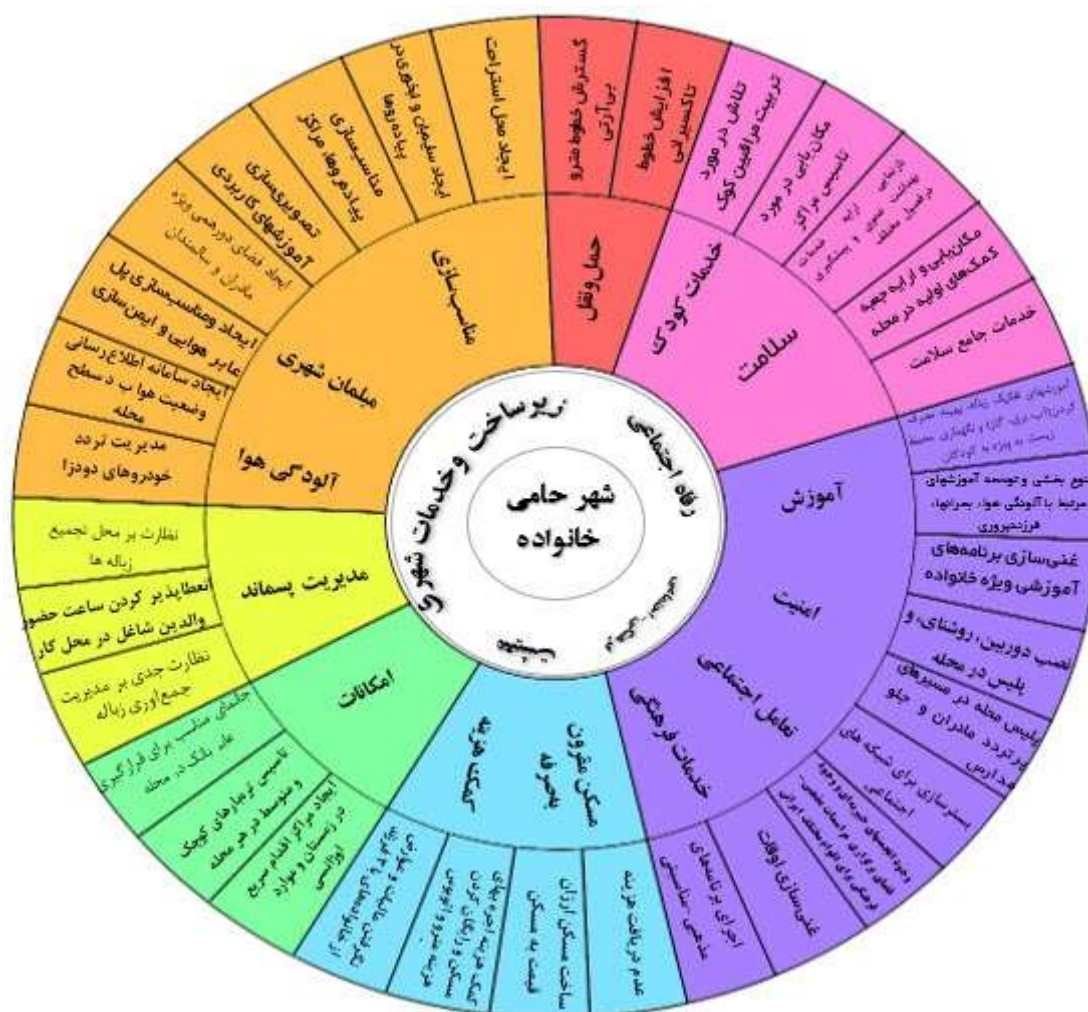
جدول ۵- الف. بررسی مقایسه‌ای پیشنهادهای احصاء‌شده از مرور تطبیقی و نظرات متخصصان

مؤلفه	اقدامات سایر کشورها	نظر متخصصان داخلی
حوزه زیرساخت و خدمات شهری	• تردد رایگان حمل‌ونقل عمومی برای سالمندان و مادران باردار	• وجود ایستگاه مترو
	• فضاهایی مناسب برای پیاده‌روی مادران به همراه نوزادان	• وجود ایستگاه بی‌ار تی
	• کاهش میزان آلودگی محیطی	• تاکسی خطوط
	• بخش‌های مختلف سازماندهی تحقیقات مرتبط با خانواده	• مناسب‌سازی پیاده‌روها
	• ایجاد خدمات برای خانواده‌ها	• مناسب‌سازی فضای پارکها
	• ایجاد کانوهای اطلاعاتی برای خانواده‌ها	• ایمن‌سازی وسایل ورزشی و تفریحی داخل پارکها
	• تخصیص ارگان معین به خانواده‌ها در شورا و شهرداری	• وجود آموزش تصویری روی همه وسایل ورزشی و تفریحی داخل پارک
	• ایجاد چارچوب ارزیابی مشترک به‌عنوان ابزاری برای ارزیابی نیاز خانواده	• وجود پل عابر هوایی مکانیزه
	• طراحی رویدادهای خانوادگی خانواده‌ها و جوانان را به مشارکت در امور شهرداری ترغیب کند	• وجود عابر بانک در محله
	• تردد رایگان حمل‌ونقل عمومی برای سالمندان و مادران باردار	• مناسب‌سازی سطوح لغزنده
	• استقرار مدارس و خدمات در فاصله مناسبی از منازل مسکون	• وجود محل نشیمن و استراحت برای مادران و سالمندان
	• ایجاد مسیرهای پیاده امن	• در مسیر تردد
	• طراحی زمین‌های بازی و پارکها در نزدیکی منازل	• وجود آبخوری مناسب در مسیر تردد
	• مشاوره و حمایت از همکاری شهروندان	• وجود سایه‌بان در مسیر تردد
	• ایجاد فضاهای تجمع عمومی و خصوصی	• وجود فضای سبز در محله و کنار خیابان‌ها
	• ایجاد شبکه‌های چندرشته‌ای که شامل متخصصان خدمات مختلف (بهداشت، آموزش و مراقبت اجتماعی) برای تحقق برنامه‌های حمایت از خانواده	• وجود سرویس‌های بهداشتی مناسب
	• حمایت غیررسمی توسط خانواده بزرگ، دوستان و همسایگان	• وجود نظم در جمع‌آوری زباله‌ها
	• حمایت رسمی توسط متخصصان و مدیریت شهری	• وجود سطل‌های متنوع برای تفکیک زباله
	• افزایش خدمات در جامعه محلی	• جلوگیری از تردد وسیله‌های آلودزا در سطح شهر در ۶ ماه دوم سال
	• سازماندهی خدمات مختص خانواده در مراکز شهری/محله	• انعطاف‌پذیری زمان حضور شاغلین در محل کار (مثلاً از ۷ - ۹ صبح)
حوزه فرهنگی-اجتماعی	• ایجاد ساختار تسهیل‌کننده در مدیریت شهری	• اعلام وضعیت آلودگی هوا از قبل
	• ارائه خدمات به خانواده‌ها توسط دولت محلی	• وجود عابر بانک در محله
	• تنظیم سیاست‌های حامی خانواده برای کارکنان شهرداری	• وجود تریه‌بار در محله
	• تقویت ظرفیت والدین، خانواده‌ها و شبکه‌های اجتماعی	• وجود مرکز نظافت معابر و خیابان‌های محله به ویژه در زمستان
	• مشارکت دادن والدین در تصمیم‌گیری	
	• ایجاد شبکه‌های غیررسمی حمایت از خانواده	• وجود مراکز فرهنگی در محله
	• ایجاد طرح‌های با کمک مدرسه و سازمانهای مردی	• ارائه برنامه‌های مذهبی در مساجد و مراکز فرهنگی
	• جلوگیری از طرد اجتماعی	• ارائه برنامه‌های مناسبی دوره‌ای و خبرخوانانه
	• توسعه مشارکت شهروندی	• برنامه‌های بازی، تفریحی (والدین - فرزندان، سالمندان - نوه‌ها)
	• تسهیل عملکردهای مشارکتی خانواده‌ها در شهر	• وجود انجمن‌های خیریه‌ای
	• آموزش والدین و حمایت موقت از آنها برای رسیدن به سطح مشارکت‌کنندگی	• وجود شبکه‌های اجتماعی
	• حمایت نیمه رسمی توسط اجتماعات محله‌محور و داوطلبانه	• وجود فضای برگزاری مراسمات مذهبی-فرهنگی برای اقوام مختلف

جدول ۵- ب. بررسی مقایسه‌ای پیشنهادها احصاء شده از مرور تطبیقی و نظرات متخصصان

مؤلفه	اقدامات سایر کشورها	نظر متخصصان داخلی
حوزه فرهنگی-اجتماعی	- شناسایی عوامل مشارکت در محیط خانواده - تقویت پتانسیل خود خانواده‌ها برای حل مشکلات - حذف علل خطرات اجتماعی - احترام به استقلال خانوادگی - ایجاد رویه‌های غیررسمی از مشارکت واقعی والدین و فرزندان - بهبود ارتباط بین متخصصان، والدین - تقویت و ایجاد مشارکت انجمن‌های خانوادگی - تقویت شبکه‌های اجتماعی غیررسمی جهت افزایش مشارکت	- وجود مهدهای کودک - وجود پیش دبستانی - وجود مراکز نگهداری خاص نوزادان - آموزش‌های مناسب والدین - وجود مراکز آموزشی در سرای محله در دسترس - ارایه آموزشهای مجازی به والدین: کمک‌های اولیه، فرزندپروری، مشکلات و بیماریهای کودکان - ارایه آموزش در سطح محله برای مشکلات بهداشتی مانند کرونا، بیماریهای نوظهور، واکسیناسیون و مشکلات آلودگی هوا - ارایه آموزش به خانواده در مورد بیماریهای فصلی - ارایه آموزش‌های مرتبط به پیشگیری از عوارض و صدمات ناشی از آلودگی هوا برای گروه‌های آسیب‌پذیر - ارایه آموزش در مورد تفکیک زباله، بهینه مصرف کردن(آب، برق، گاز) و نگهداری محیط زیست به ویژه به کودکان - وجود مراکز بهداشتی و درمانی در دسترس - ارایه خدمات بهداشتی در سطح محله و مدارس - وجود جعبه کمک‌های اولیه در فضای پارک و نقاط خاص محله - وجود نیروهای انتظامی و امنیتی در محله(مراکز و نقاط خاص) - وجود نیروهای انتظامی و امنیتی در مسیر تردد کودکان، دانش‌آموزان، سالمندان و زنان - سرعت‌گیر در نقاط پر تردد موتورسیکلت - نصب دوربین‌های مدار بسته - روشنایی کوچه در شب - اجازه ندادن ورود موتورسیکلت به پیاده‌روها و پارکها
	- کاهش مشکلات کودکان - آموزش به والدین - ایجاد محرکهای محیطی - آموزش والدین برای حمایت از کودکان - مراقبت از کودکان - سلامت جسمی و روانی زنان باردار - برگزاری کلاسهای آموزشی رایگان - خدمات درمانی رایگان به خانواده‌ها - فضاهایی امن برای بازی کودکان - آموزش والدین و ابتکاراتی برای حمایت از آنها - ترویج تعامل سالم خانواده‌ها با هم - نظارت بر بهداشت مادر و کودک - ارتقاء حقوق کودکان - مراکز مراقبت از کودک و حمایت خانواده و ارائه - خدمات خانگی و مراقبت کوتاه مدت - مشاوره و حمایت از والدین برای کمک به تربیت فرزندانشان - تربیت والدین از طریق بالابردن سطح خواسته‌های والدین، عزت نفس والدین، مهارت‌های والدینی و کیفیت زندگی خانوادگی و.. - کاهش نیاز به قرارگرفتن کودکان در مراقبتهای جایگزین - تسهیل مداخله زودهنگام به‌منظور کمک به خانواده‌ها قبل از رسیدن به نقطه بحران	- ارایه مسکن ارزان قیمت به خانواده‌های چند فرزندی - ارایه وام‌های کم‌بهره جهت خرید مسکن به خانواده‌های چند فرزندی - رایگان کردن هزینه آب، برق و گاز خانواده‌های چند فرزندی مستاجر - رایگان کردن عوارض و مالیات شهرداری به خانواده‌های چند فرزندی - کمک هزینه اجاره‌بها به خانواده‌های چند فرزندی - ارایه سرویس رایگان دورن‌شهری به خانواده‌های چندفرزندی(تردد مادران و فرزندان)
	- تدوین برنامه‌های اقتصادی حمایتی - رفع نابرابری‌های اجتماعی - تدوین سیاست مرخصی والدین - پرداخت کمک هزینه به والدین - کمکهای هدفمند به خانواده‌ها - تنظیم سیاست‌های مسکن برای خانواده‌ها - تدوین سیاست مرخصی والدین - طراحی مسکن مقرون‌به‌صرفه برای خانواده - ایجاد مزایای خانوادگی - رفع تضاد بین کار و زندگی	
حوزه رفاه اجتماعی	- مراقبت از کودکان - سلامت جسمی و روانی زنان باردار - برگزاری کلاسهای آموزشی رایگان - خدمات درمانی رایگان به خانواده‌ها	
	- تدوین برنامه‌های اقتصادی حمایتی - رفع نابرابری‌های اجتماعی - تدوین سیاست مرخصی والدین - پرداخت کمک هزینه به والدین - کمکهای هدفمند به خانواده‌ها - تنظیم سیاست‌های مسکن برای خانواده‌ها - تدوین سیاست مرخصی والدین - طراحی مسکن مقرون‌به‌صرفه برای خانواده - ایجاد مزایای خانوادگی - رفع تضاد بین کار و زندگی	
حوزه معیشتی	- تدوین برنامه‌های اقتصادی حمایتی - رفع نابرابری‌های اجتماعی - تدوین سیاست مرخصی والدین - پرداخت کمک هزینه به والدین - کمکهای هدفمند به خانواده‌ها - تنظیم سیاست‌های مسکن برای خانواده‌ها - تدوین سیاست مرخصی والدین - طراحی مسکن مقرون‌به‌صرفه برای خانواده - ایجاد مزایای خانوادگی - رفع تضاد بین کار و زندگی	

نتایج استخراج شده از مطالعه کیفی، در قالب الگوی اجرایی شدن شهر دوستدار خانواده در شهر تهران در شکل ۶ نشان داده شده است.

شکل ۶. الگوی اجرای شدن شهر دوستدار خانواده در تهران

بحث و نتیجه گیری

بر اساس جستجوهای انجام شده مطالعات محدودی به بررسی جامع و همه‌جانبه‌الگوی سیاست‌گذاری شهر دوستدار خانواده پرداخته‌اند و هرکدام از مطالعات انجام شده به بخشی از آن توجه کرده‌اند. در ایران، مطالعات فراوانی در زمینه شهرهای دوستدار سالمند (ادیب روشن و همکاران، ۱۳۹۹؛ استبصاری و همکاران ۱۳۹۹؛ خزایی و همکاران، ۱۳۹۷؛ رسیده و همکاران، ۱۴۰۲؛ معروفی و همکاران، ۱۴۰۳) و دوستدار کودک (جعفری، ۱۴۰۰؛ فرخی و همکاران، ۱۴۰۳؛ کاملینا و حقیر، ۱۳۸۸) صورت گرفته که بر ارتقاء بهداشت و رفاه کودکان تمرکز دارد، اما مفهوم «شهر دوستدار خانواده» که باید تمامی اعضای خانواده را در کنار هم در نظر بگیرد، کمتر مورد توجه قرار گرفته است. بررسی شهرها باید به صورت چندبعدی انجام شود تا نیازهای تمامی اعضای خانواده، مورد توجه قرار گیرد. ایجاد فضایی که به نیازها و خواسته‌های متنوع خانواده‌ها توجه کند.

می‌توان گفت شهرهای امروزی با چالش‌های متعددی روبه‌رو هستند که اغلب بر کیفیت زندگی خانواده‌ها تأثیر می‌گذارد. با توجه به تحولات سریع جمعیتی و تغییرات اجتماعی، نیاز به طراحی شهری مبتنی بر اصول خانواده‌مدار بیش از پیش احساس می‌شود. در این راستا، مفهوم «شهر دوستدار خانواده» به‌عنوان یک رویکرد جامع به نیازهای چندوجهی خانواده‌ها توجه می‌کند. در مقایسه با مطالعات قبلی، تحقیق حاضر به‌طور خاص بر روی ابعاد مختلف سیاست‌گذاری شهری تمرکز کرده و باتبیین مؤلفه‌های شهر دوستدار خانواده، الگویی جامع در دستیابی به شهر دوستدار خانواده ارائه می‌دهد. لذا یک ویژگی مهم مطالعه حاضر داشتن رویکرد همه‌جانبه به مؤلفه‌های اصلی تحقق شهر دوستدار خانواده است. در واقع مزیت اصلی این تحقیق در مقایسه با سایر تحقیقات داخلی و بین‌المللی این است که بسیاری از

مطالعات پیشین تنها بر روی جنبه‌های خاصی از زندگی خانوادگی یا نیازهای کودکان تمرکز کرده‌اند و به بررسی ابعاد وسیع‌تری مانند نیازهای اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی نپرداخته‌اند. برای مثال، تحقیقات انجام‌شده در کشورهای مختلف بیش‌تر بر روی ایجاد زیرساخت‌های مناسب برای کودکان تأکید دارند اما کم‌تر به نیازهای کلی خانواده‌ها توجه کرده‌اند.

در سایر پژوهش‌ها به مؤلفه‌های بهینه‌سازی و زیرساخت‌های شهری (Awada, 2024)، آرایه خدمات شهری مبتنی بر نیاز خانواده (Pozoukidou & Chatziyiannaki, 2021)، خدمات فرهنگی-اجتماعی (Kerr et al., 2024؛ همدانچی و همکاران، ۱۴۰۲ الف)، سلامت (César-Santos et al., 2024؛ Selvasli, 2022)، آموزش (Kauffmann, 2024)، مسکن (Shrestha, 2024)، کار (Lee et al., 2021؛ مولایی و همکاران، ۱۴۰۲) و رفاه اجتماعی (Borgeson, 2024) و معیشت (Quan et al., 2024) به‌عنوان ارکان اصلی شهر دوستدار خانواده تأکید شده است. بنابراین ایجاد شهرهای دوستدار خانواده به معنای در نظر گرفتن نیازهای زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی خانواده‌هایی است که در آنجا زندگی می‌کنند (Pátkai Bende, 2023).

زیرساخت‌ها در این مفهوم به‌عنوان بستر اولیه محسوب می‌شوند که می‌توانند زندگی خانواده‌ها را تسهیل کنند. دسترسی آسان به مسکن‌های مقرون‌به‌صرفه (Agnello, 2021)، سیستم‌های حمل‌ونقل کارآمد و فضاهای عمومی مناسب می‌تواند به ایجاد رفاه برای خانواده‌ها کمک کند (Passman et al., 2024; Tanjung et al., 2024). به‌عنوان مثال، محله‌هایی که دارای حمل‌ونقل عمومی مؤثر هستند، موجب کاهش استرس و صرفه‌جویی در زمان خانواده‌ها می‌شود (Collins et al., 2024؛ نافعی و همکاران، ۱۴۰۳). همچنین فضا‌سازی‌های شهری باید با توجه به نیازهای خاص خانواده‌ها، نظیر ایجاد پارک‌ها و مناطق بازی، امکان فعالیت‌های تفریحی و اجتماعی را فراهم کند (Bhattarai & Shrestha, 2024).

خدمات شهری نیز نقش حیاتی در شکل‌گیری شهر دوستدار خانواده دارد. این خدمات شامل آموزش، بهداشت و سلامت، و امنیت می‌باشند (Forsyth, 2021; Tomlinson et al., 2021). دسترسی به مؤسسات آموزشی باکیفیت و مراکز بهداشتی و غربالگری (Yoshioka-Maeda et al., 2021؛ رضایی و همکاران، ۱۴۰۲)، می‌تواند به توسعه و سلامت خانواده‌ها کمک کند. به‌طور خاص، حضور مهدکودک‌ها (Pérez del Pulgar Frowein, 2021) و مدارس با کیفیت در نزدیکی محل زندگی خانواده‌ها (Thomas, 2021) می‌تواند باعث کاهش نگرانی‌های والدین درباره دسترسی به آموزش و مراقبت از فرزندانشان شود، همچنین وجود امکانات بهداشتی مناسب و خدمات بهداشتی و پزشکی هوشمند و مبتنی بر هوش مصنوعی برای گروه‌های خاص مانند سالمندان (همدانچی و همکاران، ۱۴۰۲ ب) که در دسترس خانواده‌ها باشد، می‌تواند زمینه‌ساز بهبود سلامت عمومی و کیفیت زندگی آن‌ها باشد (Forsyth, 2021). در مطالعه زنجری و همکاران بر روی عوامل مؤثر بر میزان رضایت از زندگی سالمندان تهرانی، نشان داده شد که تغییرهایی مثل وضعیت سلامت، حمایت اجتماعی، وضعیت اشتغال، تحصیلات، و پایگاه اقتصادی-اجتماعی تأثیر معناداری بر میزان رضایت از زندگی سالمندان داشته است (زنجری و همکاران، ۱۳۹۷).

در کنار جنبه‌های مادی، بعد فرهنگی-اجتماعی شهر نیز اهمیت ویژه‌ای دارد. تعاملات خانوادگی و اجتماعی در فضاهای عمومی می‌تواند به تقویت روابط میان خانواده‌ها و همسایگان منجر شود (Zakirova & Bilalova, 2021). این تعاملات همچنین می‌تواند منجر به شکل‌گیری جوامع متنوع و غنی فرهنگی، و کاهش تنش‌ها و انزوا در خانواده‌ها گردد (Khalvati et al., 2015). شهرهایی که فضای مناسب برای فعالیت‌های فرهنگی، هنری و ورزشی فراهم می‌کنند، بستر مناسبی برای ارتقاء سلامت روانی و اجتماعی خانواده‌ها ایجاد می‌کنند (Lee et al., 2021). شاخص‌های اجتماعی-اقتصادی نمایانگر آن است که تفاوت معناداری بین مناطق مختلف شهر تهران وجود دارد به صورتی که بیش‌ترین توسعه شهری در مناطق ۱، ۲، ۳، ۴، ۵ و ۶ و کم‌ترین توسعه در مناطق ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹ و ۲۰ ثبت گردیده است (صادقی و زنجری، ۱۳۹۶).

در نهایت، مؤلفه رفاه اجتماعی و معیشت از دیگر ابعاد کلیدی است که باید در سیاست‌گذاری‌های شهری مدنظر قرار گیرد (Forsyth, 2021). ایجاد مسکن‌های با قیمت مناسب، تأمین نیازهای اولیه اقتصادی (Moussié et al., 2021)، و در نظر گرفتن کمک‌هزینه‌ها می‌تواند به تأمین نیازهای معیشتی خانواده‌ها کمک کند (Waidler et al., 2021). با توجه به این‌که بسیاری از خانواده‌ها با چالش‌های اقتصادی روبه‌رو هستند، برنامه‌ریزی شهری باید به‌گونه‌ای باشد که از حقوق و معیشت خانواده‌ها حمایت کند (Bosch, 2021; Molina, 2021).

در این مطالعه تلاش شده است تا به‌طور جامع و سیستماتیک به شناسایی ابعاد مختلف مؤلفه‌های شهر دوستدار خانواده پرداخته تا به تصویری کامل از نیازها و مسایل شهری خانواده‌ها در کلان‌شهر تهران برسیم، همچنین این تحقیق بر اساس نیازهای خاص جامعه ایرانی طراحی شده است که ممکن است با شرایط اجتماعی و فرهنگی سایر کشورها متفاوت باشد. به‌عنوان مثال، در حالی که بسیاری از کشورها

بر روی تأمین فضاهای بازی برای کودکان تمرکز دارند، این تحقیق بر اهمیت ایجاد فضاهایی که بتوانند نیازهای کل خانواده را تأمین کنند تأکید دارد.

علاوه بر این، این تحقیق با مدل‌های بین‌المللی شهرهای دوستدار خانواده نیز مقایسه شده است. مدل «شهر دوستدار کودکان» و «شهر دوستدار سالمندان» که براساس شرایط و ویژگی‌های خاص خود طراحی شده‌اند، بر اهمیت مشارکت کودکان و سالمندان در فرآیندهای تصمیم‌گیری تأکید دارند. در مقایسه با این مدل‌ها، تحقیق حاضر تأکید بیشتری بر نیازهای خانواده‌ها دارد و به بررسی چگونگی ایجاد زیرساخت‌هایی می‌پردازد که نه تنها برای کودکان و سالمندان بلکه برای کل اعضای خانواده مناسب باشد.

در مجموع، سیاست‌گذاری‌های شهری به‌ویژه در شهرهایی مانند تهران که با چالش‌های اجتماعی و اقتصادی متعددی روبروست (ساسانپور و حکیمی، ۱۴۰۲) باید به‌گونه‌ای طراحی شوند که نیازهای خانواده‌ها را در ابعاد مختلف در نظر بگیرند. این امر نه تنها به بهبود کیفیت زندگی خانواده‌ها کمک می‌کند، بلکه می‌تواند به شکل‌گیری جوامع پایدار و مسالمت‌آمیز نیز منجر شود. برای رسیدن به این هدف، همکاری نزدیک بین دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی ضروری است تا فضایی را برای توسعه و پیشرفت خانواده‌ها فراهم کند و در نهایت به شهری کارآمد و پایدار دست یابیم.

پیشنهاد می‌شود به منظور ایجاد شهر دوستدار خانواده در تهران، تجربه‌های موفق جهانی بررسی شود تا الگوهای مؤثر برای شرایط محلی شناسایی گردد. انجام نظرسنجی‌های جامع از خانواده‌ها می‌تواند به درک بهتری از نیازها و انتظارات آن‌ها در زمینه خدمات اجتماعی، فرهنگی، سلامت و فضاهای عمومی کمک کند. برگزاری کارگاه‌های مشارکتی با حضور متخصصان و نمایندگان خانواده‌ها فرصتی مناسب برای تبادل نظر و ایده‌پردازی فراهم می‌آورد. همچنین، ایجاد نظامی برای نظارت و ارزیابی مستمر بر سیاست‌ها و خدمات به خانواده‌ها ضروری است. توسعه و بهبود فضاهای عمومی مناسب برای خانواده‌ها، مانند پارک‌ها و مراکز تفریحی، باید در اولویت قرار گیرد. اجرای این اقدامات می‌تواند به ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان و افزایش رضایتمندی خانواده‌ها منجر شود.

به‌عنوان نتیجه‌گیری می‌توان گفت برای تحقق «شهر دوستدار خانواده» در تهران، سیاست‌گذاری‌های شهری باید به‌طور جدی بر نیازهای خانوارها تمرکز کند و تلاش کند تا کیفیت زندگی این واحدها را ارتقاء دهد. در این راستا، ضروری است که شهرداری با شناسایی و درک عمیق از چالش‌ها و نیازهای مختلف خانواده‌ها، اقداماتی مؤثر در زمینه فراهم کردن خدمات مناسب، بهبود زیرساخت‌های شهری و ایجاد فضاهای عمومی امن و قابل دسترس به عمل آورد. حضور متخصصین و خبرگان علمی در این فرآیند می‌تواند نقش حیاتی ایفاء کند؛ چرا که آن‌ها با ارائه تحلیل‌های دقیق و داده‌های معتبر، می‌توانند به تدوین سیاست‌های مؤثر و کاربردی کمک کنند. توجه به خانواده‌ها در سیاست‌گذاری‌های شهری نه تنها به تقویت انسجام اجتماعی و بهبود تعاملات میان اعضای جامعه کمک می‌کند، بلکه با ارتقاء احساس تعلق و امنیت خانواده‌ها به شهر، به توسعه پایدار آن نیز می‌انجامد. بنابراین، یک رویکرد جامع و متناسب با نیازهای خانوادگی، همراه با همکاری متخصصین، می‌تواند شهر تهران را به مأمی مناسب برای خانواده‌ها تبدیل کند و کیفیت زندگی در این کلان‌شهر را به شکل معناداری بهبود بخشد.

راهکارها

با توجه به یافته‌های پژوهش راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شود:

- ✓ طراحی فضاهای عمومی: ایجاد فضاهای سبز، پارک‌ها، میدان‌ها و محلهای تفریحی مناسب برای خانواده‌ها؛
- ✓ فراهم کردن خدمات مهدکودک: ایجاد مهدکودک‌ها و پیش‌دبستانی‌های کیفی با ساعات کاری مناسب؛
- ✓ ایمنی و امنیت: توجه به ایجاد محیطی ایمن با معابر روشن و سیستم‌های نظارتی؛
- ✓ ایجاد رصدخانه شهر حامی خانواده: ارزیابی وضعیت مناطق و دسترسی به اطلاعات دقیق؛
- ✓ ایجاد کانال رادیویی شهر-خانواده: افزایش آگاهی عمومی و مشارکت خانواده‌ها در طرح‌های مرتبط؛
- ✓ مشارکت خانواده در تصمیم‌گیری‌های شهری: فراهم کردن فرصت‌های مشارکت خانواده در برنامه‌ریزی شهری؛
- ✓ انجام نظرسنجی از خانواده‌ها: شناسایی نیازهای خانواده‌های تهرانی در مناطق مختلف؛
- ✓ توسعه خدمات سلامت و غنی‌سازی اوقات فراغت: تخصیص اعتبارات ویژه برای بسته‌های فرهنگی و ورزشی؛
- ✓ تولید محتوا مبتنی بر نیازهای آموزشی: تأمین نیازهای آموزشی و مراقبتی خانواده‌ها؛
- ✓ بسترسازی مشارکت خانواده‌ها در امور شهروندی: تقویت نقش خانواده‌ها در امور اجتماعی؛
- ✓ پشتیبانی از زندگی فعال خانواده: ایجاد فرصت‌هایی برای فعالیت‌های خانوادگی مانند ورزش و هنر؛
- ✓ بروزرسانی و هوشمندسازی فرآیندها: استفاده از فناوری روز برای گسترش تعامل با خانواده‌ها؛

- ✓ شبکه‌سازی مراکز آموزش والدین: یکپارچه‌سازی فعالیت‌های آموزشی تحت سازمان شهرداری؛
- ✓ ارتقای نظارت بر مصوبات گذشته: بهینه‌سازی فضای تجاری، ورزشی و آموزشی در سطح شهر تهران؛
- ✓ آموزش کارکنان شهرداری: انتقال دانش مرتبط با شهر حامی خانواده به پرسنل شهرداری؛
- ✓ ایجاد کارگروه‌های تخصصی: تدوین دستورالعمل حمایت از خانواده‌ها و انعکاس رسانه‌ای آن.

سپاسگزاری

بدینوسیله، از همکاری و حمایت‌های مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، مدیریت مطالعات امور اجتماعی و فرهنگی، کمیسیون اجتماعی شورای اسلامی شهر تهران، سرکار خانم دکتر ناهید سلیمی و همچنین از جهاد دانشگاهی علوم پزشکی شهید بهشتی و کلیه مشارکت‌کنندگان محترم که در اجرای این پژوهش نهایت همکاری و مساعدت را داشته‌اند، صمیمانه تشکر و قدردانی می‌نمایم.

References

- Ababneh, A., Lok, K.L., Abdeyazdan, H., Opoku, A., & Chen, C. (2025). Gender equality in smart sustainable cities: literature review. *Frontiers in Sustainable Cities*, 7, 1-16. <https://doi.org/10.3389/frsc.2025.1535561>
- Abdullah, I.C., Hashim, S.F., Hashim, H., & Norashekin, R. (2023). Family Friendly Policies: Assessing Family Friendliness of Greater Kuala Lumpur/Klang Valley (GKL/KV) Areas. *Journal of Administrative Science*, 20(2), 124-143.
- Adib Roshan, F., Talebpour, M., Peymanizad, H., & Purazat, A.A. (2020). Identify the Characteristics of the Elderly-Friendly City in Iran 2050 [Research]. *Journal of Future Cities Vision*, 1(2), 51-61. (In Persian).
- Agnello, K.N. (2021). Generation urban: Financing family-friendly housing in Canada's urban centres. *Future Plan*, 2(1), 15-21.
- Alborzi, P., Soltanzadeh, H., & Hoseini, S.B. (2023). Explaining the Effective Components in the Family Shopping Experience and the Architecture of Family-Friendly Commercial Complexes. *Iranian Journal Of Anthropolgy*, 20(36), 13-41. <https://doi.org/20.1001.1.17352096.1402.20.36.1.4>
- Albrecht, G.H. (2003). How friendly are family friendly policies? *Business Ethics Quarterly*, 13(2), 177-192. <https://doi.org/10.5840/beq200313213>
- Attoh, K.A. (2011). What kind of right is the right to the city? *Progress in human geography*, 35(5), 669-685. <https://doi.org/10.1177/0309132510394706>
- Awada, H. (2024). Fostering Social Equity in Planning and Urban Design with Children. *Topophilia*, 11-15. <https://doi.org/10.29173/topo53>
- Azimi, M. (2016). Women-friendly cities and strategies to achieve them. *Urban and Regional Development Planning*, 1(2), 123-148. (In Persian) <https://doi.org/10.22054/urdp.2016.7259>
- Bhattarai, K., & Shrestha, S. (2024). Urban design guidelines for safer and livable residential design: Case of Neelakantha municipality. *World Journal of Advanced Research and Reviews*, 23(3), 2359–2378. <https://doi.org/10.30574/wjarr.2024.23.3.2813>
- Borgeson, C.T. (2024). *Urban Harmony: Exploring the Interplay of New Urbanism Qualities on Economic Prosperity and Psychological Wellbeing in Contemporary Cities* University of Texas at Arlington].
- Bos, A.L., Sweet-Cushman, J., & Schneider, M. C. (2019). Family-friendly academic conferences: a missing link to fix the “leaky pipeline”? *Politics, Groups, and Identities*, 7(3), 748-758. <https://doi.org/10.1080/21565503.2017.1403936>
- Bosch, J. (2021). Is the Role of Urban Planning in Promoting Active Ageing Fully Understood? A Comparative Review of International Initiatives to Develop Age-Friendly Urban Environments. *ACE: Architecture, City and Environment*, 16, 1-25. <https://doi.org/10.5821/ace.16.47.10337>
- Cadigan, J. (2006). The impact of family-friendly compensation: An investigation of military personnel policy. *Review of Public Personnel Administration*, 26(1), 3-20. <https://doi.org/10.3390/healthcare12050515>

- Carmona, M. (2019). Place value: Place quality and its impact on health, social, economic and environmental outcomes. *Journal of urban design*, 24(1), 1-48.
- César-Santos, B., Bastos, F., Dias, A., & Campos, M.J. (2024). Family Nursing Care during the Transition to Parenthood: A Scoping Review. *Healthcare*, 12(5), 1-25. <https://doi.org/10.3390/healthcare12050515>
- Cha, S.L., & Lee, H.W. (2011). A study on preferences for apartment interiors, exteriors, and neighborhood environment for a family friendly community environment-Focused on apartment dwellers in Daejeon city. *Journal of Family Resource Management and Policy Review*, 15(2), 45-62. <https://doi.org/10.36922/jcau.1079>
- Collins, P.Y., Sinha, M., Concepcion, T., Patton, G., Way, T., Mc Cay, L., & Anand, N. (2024). Making cities mental health friendly for adolescents and young adults. *Nature*, 627(8002), 137-148. <https://doi.org/10.1038/s41586-023-07005-4>
- de Miguel González, R., & Sebastián-López, M. (2022). Education on Sustainable Development Goals: Geographical Perspectives for Gender Equality in Sustainable Cities and Communities. *Sustainability*, 14(7), 40-42.
- Drianda, R.P. (2018). *Exploring the notion of the family friendly city* IOP Conference Series: Earth and Environmental Science.
- Elo, S., Kääriäinen, M., Kanste, O., Pölkki, T., Utriainen, K., & Kyngäs, H. (2014). Qualitative content analysis: A focus on trustworthiness. *SAGE open*, 4(1), 1-25. <https://doi.org/10.1177/2158244014522633>
- Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *J Adv Nurs*, 62(1), 107-115. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x>
- Estebarsari, F., RahimiKhalifeh Kandi, Z., Estebarsari, K., & Mostafaei, D. (2020). Elderly Friendly City Concepts and Indicators [Letter to the Editor]. *Iranian Journal of Health Education and Health Promotion*, 8(1), 5-9. <https://doi.org/10.29252/ijhehp.8.1.5>
- Fanni, Z. (2019). . Evaluation of Sustainable City from the Perspective of Family Friendly Pregnant Women Case Study: District 19 of Tehran. *Sustainable city*, 2(1), 29-44. <https://doi.org/10.22034/jsc.2019.91717>
- Farokhi, S., Jalilisadrabad, S., Mofidi shemirani, & Shemirani, S.M.M. (2023). Assessing the environmental quality of child-friendly public spaces and pedestrian access to it;Sample studies of Kermanshah sahnesh city. *Journal of Urban Ecology Researches*, 15(4), 41-60. (In Persian) <https://doi.org/10.30473/grup.2023.63432.2695>
- Feeney, M.K., & Stritch, J.M. (2019). Family-friendly policies, gender, and work-life balance in the public sector. *Review of Public Personnel Administration*, 39(3), 422-448. <https://doi.org/10.1177/0734371X17733789>
- Forsyth, A. (2021). What is a healthy place? Models for cities and neighbourhoods. In *Urban Design and Human Flourishing*, 6-22. Routledge. <https://doi.org/10.1080/13574809.2019.1662718>
- Goñi-Legaz, S., & Ollo-López, A. (2016). The impact of family-friendly practices on work-family balance in Spain. *Applied Research in Quality of Life*, 11, 983-1007. <https://doi.org/10.1007/s11482-015-9417-8>
- Gore, M.S. (1990). Industrialization, Urbanization and the Family In *Urbanization and family change*. Popular Prakashan.
- Gür, M. (2019). Inversion of urban transformation approach in Turkey into family-friendly transformation. *Journal of Housing and the Built Environment*, 34(3), 735-767. <https://doi.org/10.1007/s10901-019-09657-z>
- Gutierrez, E., Hoover, K., Kwon, J., Mc Avey, K., Olson, B., & Warner, M. (2009). *Planning for Family-Friendly Communities: Issues and Opportunities*.
- Hamedanchi, A., Hamzezhadeh, H., Babania, A., Nikookar, R., Khalilifar, A., & Nafei, A. (2024). The Feasibility of One-Day Tours for Older Adults in Tehran Province. *Journal of Gerontology*, 8(4), 29-38. (In Persian) <https://doi.org/10.22034/JOGE.8.4.29>
- Hamedanchi, A., Nafei, A., Hamzezhadeh, H., Lakpour, M., & Rezaie, F. (2023). Artificial intelligence and ageing. *Journal of Gerontology*, 8(2), 80-85. (In Persian) <https://doi.org/10.22034/JOGE.8.2.80>
- Haq, S.N. (2024). The Effects of Urbanization on Traditional Family Structures. *Journal of Social Signs Review*, 2(3), 70-79.

- Harvey, D. (2004). The Right to the City. In *The Emancipatory City?: Paradoxes and Possibilities*, 236-239. SAGE Publications Ltd.
- Hashim, S.F., Othman, R.N.R., Abdullah, Y.A., & Salleh, M.Z.M. (2023). Key Factors Influencing the Family-Friendly Neighbourhood through PLS-SEM Model Assessment. Case Study: SS4, Petaling JAYA, Selangor, Malaysia. *Planning Malaysia*, 21(5), 1-18. <https://doi.org/10.21837/pm.v21i29.1357>
- Hashim, S. F., Othman, R. N. R., Hashim, H., & Nasrudin, N. a. (2020). Family-friendly Neighborhood in the Malaysian Perspective: A Review of Literature. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 24(02), 1906-1915. <https://doi.org/10.37200/IJPR/V24I2/PR200492>
- Heywood, J. S., & Jirjahn, U. (2009). Family-friendly practices and worker representation in Germany. *Industrial Relations: A Journal of Economy and Society*, 48(1), 121-145. <https://doi.org/10.1111/j.1468-232X.2008.00548.x>
- Howard, C. (2013). Building a “family-friendly” metropolis: Sexuality, the state, and postwar housing policy. *Journal of Urban History*, 39(5), 933-955. <https://doi.org/10.1177/009614421347932>
- Hsiao, H. (2023). A cross-national study of family-friendly policies, gender egalitarianism, and work-family conflict among working parents. *Plos one*, 18(9), 1-25. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0291127>
- Jafari, H. (2021). *Child-Friendly City in Urban Regulations of Iran and International Resources* The Fifth International Conference on Modern Studies in Civil Engineering, Architecture, Urban Planning, and Environment in the 21st Century, Tehran.
- kamelnia, h., & haghiri, s. (2009). Design Patterns of Green Space in CFC. (Case Study: Child Friendly City of BAM). *The Monthly Scientific Journal of Bagh-e Nazar*, 6(12), 77-88.
- Kauffmann, T. (2024). *The family-friendly city: how to create more inclusive urban environments?* [University of Groningen].
- Kerr, S.M., Easthope, H., & Sherry, C. (2024). The regulation of families with children in apartments. *Housing Studies*, 1-21. <https://doi.org/10.1080/02673037.2024.2313591>
- Khalvati, M., Nafei, A., & Ostadhashemi, L. (2015). Social exclusion domains of the elderly: A systematic review. *Journal of Kermanshah University of Medical Sciences*, 18(12). (In Persian) <https://doi.org/10.22110/jkums.v18i12.2240>
- Khazae, M., Amani, M., & Davarpana, M. (2018). Analysis of age-friendly city in Iran. *Geography and Human Relations*, 1(3), 876-890. (In Persian) <https://doi.org/10.1001.1.26453851.1397.1.3.51.6>
- Lai-ching, L., & Kam-wah, C. (2012). A family-friendly policy for Hong Kong: lessons from three international experiences. *International journal of sociology and social policy*, 32(1/2), 82-95. <https://doi.org/10.1108/01443331211201789>
- Langer, A., Meleis, A., Knaul, F. M., Atun, R., Aran, M., Arreola-Ornelas, H.,...Frenk, J. (2015). Women and Health: the key for sustainable development. *Lancet*, 386(9999), 1165-1210. [https://doi.org/10.1016/s0140-6736\(15\)60497-4](https://doi.org/10.1016/s0140-6736(15)60497-4)
- Lee, S., Chin, M., & Sung, M. (2021). Are Neighbors and Neighborhoods Still Important? Examining the Impact of Neighbors and Neighborhood Environments on Mothers' Parenting Stress. *Journal of Comparative Family Studies*, 52(3), 317-343. <https://doi.org/10.3138/jcfs.52.3.02>
- Lyonette, C., & Baldauf, B. (2019). *Family friendly working policies and practices: Motivations, influences and impacts for employers*. Government Equalities Office.
- Markowska, M., Ahl, H., & Naldi, L. (2023). Timeout: The role of family-friendly policies in business start-up among mothers. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 47(4), 1169-1199. <https://doi.org/10.1177/10422587221126493>
- Marofi, S., Zarabadi Poor, F., Mohammadi, F., Alizadeh, A., & Motalebi, S.A. (2024). The Role of Age-friendly City Indicators in Predicting Social Belonging in Older Adults Residing in Mohammadiyeh County, Qazvin, Iran [Research]. *Salmand: Iranian Journal of Ageing*, 19(3), 398-409. (In Persian) <https://doi.org/10.32598/sija.2024.2778.10>
- Moayedfar, S., & Safaei, F. (2020). Child-friendly city planning to increase the partnership of the youth in urban public spaces: A case study of the city of Abadeh. *The Journal of Geographical Research on Desert Areas*, 7(2), 247-278.

- Molaei, A., Mohammadzade, M., & Medghalchi, L. (2024). Identifying the Dimensions and Indicators of family-Based Urbanization in Islamic-Iranian neighborhoods. *Urban Economics and Planning*, 4(4), 90-115. (In Persian) <https://doi.org/10.22034/uep.2024.430285.1445>
- Molina, J.A. (2021). The work–family conflict: Evidence from the recent decade and lines of future research. *Journal of Family and Economic Issues*, 42(Suppl 1), 4-10. <https://doi.org/https://doi.org/10.1007/s10834-020-09700-0>
- Moskol, S.E. (2017). *Family-friendly city: envisioning a "missing middle" density bonus in Austin's single-family neighborhoods* [The University of Texas at Austin].
- Moussié, R., Goulder, R.G., Jha, S., Kip, C., Moloney, G., Pasqual, L., & Addati, L. (2021). Family-Friendly Policies for Workers in the Informal Economy: Social Protection and Care Systems for Children and Families during COVID-19 and Beyond. *UNICEF, ILO & WIEGO*, 1-28. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4346432>
- Pálsdóttir, A.M., Persson, D., Persson, B., & Grahn, P. (2014). The Journey of Recovery and Empowerment Embraced by Nature — Clients' Perspectives on Nature-Based Rehabilitation in Relation to the Role of the Natural Environment. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 11(7), 7094-7115.
- Passman, D., O'Hara, S., & Plummer, Y. (2024). Understanding the Role of Public Transportation in Supporting the Care Economy in Washington, DC, USA. *Sustainability*, 16(3), 1288.
- Pátkai Bende, A. (2023). Key characteristics of family-friendly cities. *Theoretical and Empirical Researches in Urban Management*, 18(1), 74-84.
- Pérez del Pulgar Frowein, C. (2021). *The production of the Child Friendly City and its implications for health, wellbeing, and governance* (Publication Number 201) Universitat Autònoma de Barcelona].
- Pospěch, P. (2017). Urban or family-friendly? The presentation of Czech shopping centers as family-friendly spaces. *Space and Culture*, 20(1), 68-80. <https://doi.org/10.1177/1206331216646059>
- Pozoukidou, G., & Chatziyiannaki, Z. (2021). 15-Minute City: Decomposing the new urban planning eutopia. *Sustainability*, 13(2), 928. <https://doi.org/10.3390/su13020928>
- Quan, Z., Dali, M.B.M., & Zainol, R.B. (2024). A Review of Child-Friendly City Assessment Tools—Are We Really Planning Cities for Children? *International Journal of Religion*, 5(9), 621-637. <https://doi.org/10.61707/9x4pz096>
- Remery, C., van Doorne-Huiskes, A., & Schippers, J. (2003). Family-friendly policies in The Netherlands: The tripartite involvement. *Personnel Review*, 32(4), 456-473. <https://doi.org/10.1108/00483480310477533>
- Resideh, B., Marsoosi, N., Taleshi, M., & Moosa Kazemi, S.M. (2023). Analysis of Infrastructure Index of Elderly-Friendly City in Mashhad Metropolis. *Journal of Urban Ecology Researches*, 14(3), 1-16. (In Persian) <https://doi.org/10.30473/grup.2023.65521.2736>
- Rezaie, F., Hamedanchi, A., Lakpour, M.R., Nafei, A., Babania, A., & Hamzezadeh, H. (2023). Feasibility of setting up a health promotion and disease prevention center with a healthy aging approach. *Journal of Gerontology*, 8(3), 1-9. (In Persian) <https://doi.org/10.22034/JOGE.8.3.1>
- Robinson, O.C. (2014). Sampling in interview-based qualitative research: A theoretical and practical guide. *Qualitative research in psychology*, 11(1), 25-41. <https://doi.org/10.1080/14780887.2013.801543>
- Saberifar, R. (2023a). Analysis of Influential Factors in Design Elements of Child-Friendly Urban Spaces by Using Children's Drawings (Case Study: Parks and Playgrounds in Mashhad). *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 13(47), 183-214. (In Persian) <https://doi.org/10.22111/gaij.2023.45759.3119>
- Saberifar, R. (2023b). Evaluating the Results of Policies in the Field of Elderly friendly Cities in Iranian Metropolises. *Hoviat Shahr*, 17(54), 106-193. (In Persian) <https://doi.org/10.30495/HOVIATSHAHR.2023.69115.12255>
- Sadeghi, R., & Zanjari, N. (2017). The Inequality of Development in the 22 Districts of Tehran Metropolis. *Yektaweb_Journals*, 17(66), 149-184. (In Persian).
- Sapsağlam, Ö., & Eryılmaz, A. (2024). Building Child-Friendly Cities for Sustainable Child Development: Child-Friendly City Scale-Child Form. *Sustainability*, 16(3), 1228. <https://doi.org/10.3390/su16031228>

- Sasanpour, F., & Hakimi, M. (2023). The Impact of Ecological foundations on Livability of Urban Areas, Case Study: District 1 of Tehran. *Journal of Urban Ecology Researches*, 14(1), 1-20 (In Persian). <https://doi.org/10.30473/grup.2023.34731.1952>
- Selvaslı, F.A.A., & Serap, E. (2022). The Importance of Midwifery Services in Achieving Healthy Cities: A Review Article. *Asian Journal of Health Research*, 1(3), 81-88. <https://doi.org/10.55561/ajhr.v1i3.69>
- Sennett, R., Burdett, R., Sassen, S., & Clos, J. (2018). The science of urbanization and the open city. In *The Quito Papers and the New Urban Agenda*, 52-149. Routledge.
- Shrestha, S.B. (2024). *Urban Development and Housing in Nepal: Challenges and Opportunities*. Advisory Center for Affordable Settlements and Housing ACASH.
- Silverman, R. M., Taylor Jr, H. L., Yin, L., Miller, C., & Buggs, P. (2019). There goes our family friendly neighborhood: Residents' perceptions of institutionally driven inner-city revitalization in Buffalo, NY. *Journal of Community Practice*, 27(2), 168-187. <https://doi.org/10.1080/10705422.2019.1616642>
- Tanjung, L., Yurnalis, F., Hartieni, P., Dharmowijoyo, D., Wicaksono, A., & Santoso, D. (2024). Does involving another person in day-to-day activity-travel participation affect social and mental health? *Journal of Transport & Health*, 37, 101836. <https://doi.org/10.1016/j.jth.2024.101836>
- Tehran-Municipality. (2018). *Tehran Map* [Tehran Map]. Tehran, Tehran Municipality. Retrieved Nov 2024 from <https://map.tehran.ir/>
- Tehran-Municipality. (2024). *Life in Tehran*. Tehran Municipality. <https://www.tehran.ir/> (In Persian)
- Thomas, L. L. (2021). Committed and "won over" parents in Vancouver's dense family-oriented urbanism. *Journal of the American Planning Association*, 87(2), 239-253. <https://doi.org/10.1136/bmj.m4784>
- Tomlinson, M., Hunt, X., Daelmans, B., Rollins, N., Ross, D., & Oberklaid, F. (2021). Optimising child and adolescent health and development through an integrated ecological life course approach. *bmj*, 372. <https://doi.org/10.1136/bmj.m4784>
- TPMPO. (2022). *Information and Statistics of Tehran Province*. Tehran Provincial Management and Planning Organization. <https://amar.thmporg.ir/> (In Persian)
- Tucker, R., Andrews, F., Johnson, L., & Palmer, J. (2022). Architects' professional perspectives on child-and family-friendly apartment design in Australia. *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*, 21(6), 2262-2276. <https://doi.org/10.1080/13467581.2021.1972813>
- UN. (2022). *World population prospects 2022, Online edition*. World population prospects UN, department of economic and social affairs, population division., https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/wpp2022_summary_of_results.pdf
- van den Berg, M. (2013). Mothering the post-industrial city: Family and gender in urban regeneration. *Unpublished PhD thesis, University of Amsterdam, Amsterdam*. <https://doi.org/10.5117/TVG2014.1.BERG>
- VerBruggen, R. (2023). *Making Metros Family-Friendly: Rankings and Suggestions*
- Vyas, L., Cheung, F., Ngo, H.Y., & Chou, K.L. (2022). Family-friendly policies: Extrapolating a pathway towards better work attitudes and work behaviors in Hong Kong. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(19), 12575. <https://doi.org/10.3390/ijerph191912575>
- Waidler, J., Sunny, B., & Rees, G. (2021). *Family-friendly policies in South Asia*. UNICEF Office of Research-Innocenti.
- Warner, M.E., & Rukus, J. (2013). Planners' role in creating family-friendly communities: Action, participation and resistance. *Journal of Urban Affairs*, 35(5), 627-644. <https://doi.org/10.1111/juaf.12014>
- Warner, M.E., & Zhang, X. (2022). Planning communities for all ages. *Journal of Planning Education and Research*, 42(4), 554-567. <https://doi.org/10.1177/0739456X19828058>
- WHO. (2007). *Global age-friendly cities: A guide*. <https://iris.who.int/handle/10665/43755>
- WHO. (2015). *Measuring the age-friendliness of cities: A guide to using core indicators*. World Health Organization. https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/203830/9789241509695_eng.pdf?sequence=1

- Wilkinson, R., & Marmot, M. (2003). *Social determinants of health: the solid facts* (2nd ed ed.). World Health Organization.
- World-Medical-Association. (2014). World Medical Association Declaration of Helsinki: ethical principles for medical research involving human subjects. *J Am Coll Dent*, 81(3), 14-18. <https://doi.org/10.1001/jama.2013.281053>
- Yoshioka-Maeda, K., Honda, C., & Iwasaki-Motegi, R. (2021). Development of a Family-Friendly System for Japanese Parents Infected With COVID-19. *Asia Pacific Journal of Public Health*, 33(1), 145-146. <https://doi.org/10.1177/1010539520984361>
- Zakirova, Y., & Bilalova, I. (2021). Spatial planning techniques for forming the urban environment in the friendly city concept. IOP Conference Series: Materials Science and Engineering,
- Zanjari, N., Elsagh, A.A., sadeghi, r., & Nouri, M. (2018). Factors Affecting Life Satisfaction of the Elderly People in Tehran. *Journal of Social Work Research*, 5(16), 101-126. (In Persian) <https://doi.org/10.22054/rjsw.2018.11706>
- Zhang, Y., & Wildemuth, B. M. (2016). Qualitative analysis of content. *Applications of social research methods to questions in information and library science*, 318.